

Çanakkale Cephesi'nde 5'nci Ordu Kuruluncaya Kadar Topçuluk Faaliyetleri

Ahmet ESENKAYA*

Özet

Bu araştırmada 5. Ordu'nun kuruluşuna kadar Çanakkale Boğazı'nda, civar sahillerde ve karada yürütülmüş olan sahil savunma ve kara topçuluk faaliyetlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için post-pozitivist paradigma altında nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Mevcut dokümanlar askeri arşivlerden, askeri eserlerden ve askeri anılardan taranarak elde edilmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda Osmanlı Devletinin güneyden gelecek tehlikelere karşı, Çanakkale Boğazı'nın en dar bölgesinde kaleler yapmış olması, sahil savunma topları yerleştirerek İstanbul'u emniyet altında tutma çabası, bölgede muharebe öncesi ciddi bir savunma hazırlığının var olduğunu göstermektedir. Avrupa'da patlak veren savaşa paralel olarak, derhal özel, bölgesel ve genel seferberlik ilanı ile başlayan ve kadro dışı bırakılmış topların kadroya alınması ile devam eden bir süreç başlamıştır. Savunma amaçlı yönerge hazırlanmış, Alman teknik personeli tarafından topçuluk eğitimi verilerek hazırlıklar devam ettirilmiştir. Savunma gündemli süreç çok hızlı işlediğinden dolayı, ne yapılacaksa onunla ilgili süratle karar alınmaya ve hemen yapılmaya çalışılmıştır.

Sahil savunma ve kara topçuluk faaliyetlerinde de, 'Birleşik Filo'nun ve iç ve dış aktörlerin Çanakkale Boğazı'na karşı ortaya koydukları anlık baskılara karşı ani ve acil önlemler alınma yoluna gidilmiştir. Mayın hatlarını korumak için bataryalar kurmaya, 'merkez topçu tahkimâtı'nı güçlendirilmeye, tahrip müfrezelerine karşı önlemler alınmaya, gemilerden, bölgenin güneyinden, kuzeyinden toplar getirerek uygun yerlere yerleştirmeye çalışılmıştır.

Tüm bu emeklerin sonucu ise mükemmeldir: 18 Mart 1915 günü üç asır boyunca kimsenin önünde duramadığı emperyalist devlerin, bu vatanın kahraman evladı karşısında düştüğü acınacak halleridir.

Anahtar kelimeler: Çanakkale Savaşı, Topçuluk Faaliyetleri. I. Dünya Harbi

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi, e-posta: aesenkaya@comu.edu.tr; ahmetesenkaya@hotmail.com

Artillery Operations in the Gallipoli Front Until the Establishment of the 5th Army

Abstract

The aim of this article is to reveal the coastal defense and field artillery operations made in the Dardanelles, nearby coasts and on land until the establishment of the 5th Army. The document analysis technique among qualitative research methods under post-positivist paradigm has been used in order to reach this aim. Available documents have been acquired from searching among the military archives, military works and military memoirs.

As a result of the research conducted, it has been observed that serious defense preparations existed in the region prior to the battle as the Ottoman Empire constructed fortifications in the narrowest part of the Dardanelles to counter the dangers that would come from the south and it tried to keep Istanbul safe by deploying coastal defense batteries. Being in parallel with the start of the war in Europe, a process started with the immediate declaration of special, regional and general conscriptions, continuing with the deployment of guns that were previously removed from usage. Instructions regarding defense were produced and the preparations continued as German technical staff gave artillery training. As the process regarding defense continued very fast, it was tried to take decisions and put them into action as quickly as possible.

In regards to coastal defense and field artillery operations, rapid and urgent countermeasures were used against the sudden attacks launched to the Dardanelles by the 'United Fleet' and by the domestic and foreign actors. It was tried to establish batteries to protect the lines of mines, strengthen the 'central artillery fortifications', take precautions against demolition parties, bring guns from ships and from the southern and northern areas of the region and deploy these to proper positions.

The result of all this labor was perfect: Imperial states, against whom no one could stand for three centuries, fell into a miserable position on March 18, 1915, against the brave sons of this country.

Keywords: Gallipoli Campaign, Artillery Operations, World War I

Giriş

Birinci Dünya Savaşı, tarihin gördüğü en korkunç savaşlardan biridir. Osmanlı Devleti de dâhil, dört imparatorluğun ve hanedanın yıkılmasına sebep olmuş bir savaştır. Anadolu'da Türk unsuruna dayanan yepyeni bir Cumhuriyetin kurulmasına ön ayak olması açısından da Türk tarihinde ayrı bir yeri vardır.

Bu cihan savaşı sadece deniz ve kara kuvvetlerinin değil, pek çok milletin ve ırkın kıyasıya mücadele verdiği modern teknolojinin de ilk savaşıdır. Savaşın gerçek sebeplerinin en büyük dilimini, sanayileşmiş ülkeler arasında iktisadi ve siyasi ege-menliği ele geçirme mücadelesi oluşturur.

1914 yılına kadar Avrupa'da egemen güçlerin içten içe süren çatışma, milyonların kana ve acıya bulanacağı bir süreci başlatacaktır. Daha önce bu amaçla kullanılmamış olan denizaltı, uçak, zeplin, tank, gemi, pek çok korkunç modern cihazın ilk kez deneneceği, artık geri dönülmesi imkânsız bir yola girecektir.

Avrupa'nın tamamına yakınının ve Rusya, Osmanlı Devleti, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri'nin de katıldığı bu savaşta -kayıp, esir ve yaralılar da sayılacak olursa- insan kaybının 37 milyon kişiyi bulduğu görülür. Dört yılı aşkın devam eden savaşın maddi zararı da çok büyük boyutlardadır. Osmanlı Devleti ise birçok cephede savaşarak tahminen 400.000'e yakın evladını şehit vermiştir.

Çanakkale muharebeleri savaşın iki yıl kadar uzamasından Bolşevik ihtilaline, sömürgelerde prestij kaybına kadar beklenmedik pek çok gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Dünyanın güneş batmayan sömürge imparatorluğunun Türk'ü hafife alır tarzda 'inat' ve 'gurur' küstahlığıyla 'Türk'e ders verme' düşüncesi belki de bu yaşananların özünü oluşturur.

Çanakkale Cephesi'nde bu vatanın evladı, kendisinden özellikle silah ve teknik güç bakımından çok üstün kuvvetlerin denizden ve karadan yaptıkları saldırılara dokuz buçuk ay boyunca, ağır kayıplar pahasına direnç göstermiş ve sonuçta en büyük iki emperyalist gücün cepheyi terk edip gitmesiyle hak ettiği zaferi kazanmıştır.

Balkan Harbi'nde (1912-1913) ele geçirdiği Ege Adaları'nı sağlama almak, Türkleri Ege Denizi'nden uzaklaştırmak isteyen Yunanistan, 19 Ağustos 1914'te, Türkiye'nin henüz tarafsız bulunduğu sırada İngiltere'ye, Çanakkale'de bir cephe açılmasını önermiş ve bu takdirde kuvvetlerini İngiliz Komutanlığı'nın emrine vereceğini bildirmişti. Fakat bu öneri, böyle bir hareketin Osmanlı'nın savaşa girmesini çabuklaştıracağı düşüncesiyle reddedilmişti.

2 Ağustos 1914 günü İttihatçı Hükümet, Almanya ile gizli ittifak anlaşması yaptıktan sonra karar aşamasında hiçbir şey eskisi gibi olmamıştır. Artık ipin ucu Almanlardadır. Bu gelişmeden bir hafta sonra iki Alman savaş gemisinin Boğaz'a girecek Çanakkale'ye gelip, peşinden İstanbul'a demirlemesiyle birlikte, bunları izleyen Birleşik Filo'nun Çanakkale Boğazı önündeki sayısı kısa sürede 14'e ulaşmıştır.

Türkiye Almanya'nın yanında savaşa girdikten sonra Kasım 1914'te İngiltere Deniz Kurmay Başkanı Amiral Fischer'le Bahriye Nazırı Churchill, Türk kuvvetle-

rinin Süveyş'e hücumlarını önlemek amacıyla Gelibolu Yarımadası'na bir çıkarma yapılmasını önerdi; fakat Savaş Kabinesi, bu teklifi de kabul etmedi.

Nihayet 1915 yılı başında, o güne kadar görülmemiş ağır hava şartlarının da etkisiyle Avrupa'daki muharebeler, mevzi savaşına dönüşünce İngilizler, bütün kuvvetlerini Batı cephesine yığmaktansa, Çanakkale ya da Balkanlar'da ikinci bir cephe açarak, savaş farklı yöne çevirmeyi ciddi olarak düşünmeye başladı. Böylece Rusya'ya lojistik destek sağlanabileceği gibi İstanbul'un ele geçirilmesiyle Türkler Almanya'dan ayrılmak zorunda kalacaktı.

Türklerin İngilizlere karşı Süveyş Kanalı'na yaptıkları harekâta (3 Şubat 1915) başarı elde edilememiştir. İngilizlerin Mısır'da bulunan kuvvetlerin bir kısmının Çanakkale'de kullanılması imkânı da ortaya çıkınca Boğaz'ın öncelikle donanmayla geçilmesine ve donanma Marmara'ya girdikten sonra arkadan yetiştirilecek kuvvetlerin Boğazların ve İstanbul'un işgalinde kullanılmasına karar verilmişti. (Londra, 17 Şubat 1915)

Avrupa'da başlayan muharebelerle birlikte Genelkurmay emriyle özel seferberlik emri ilan edildi. Özel, bölgesel ve genel seferberlik ilanlarının peş peşe takibi, gözleri Çanakkale Boğazı'na çevirdi. Artık Başkomutanlık ve Müstahkem Mevki Komutanlığı Boğazı savunmaktan başka bir şey düşüncecek halde değildi.

Çanakkale Boğazı savunulacaksa, sahil savunma topları bir anda gündemdeki ilk sırayı aldı. Zaten Fatih Sultan Mehmet'le başlayıp II. Abdülhamit'le de devam eden sahil toplarıyla yapılan savunma hizmetleri, döneminin ihtiyaçlarına da cevap verecek konumda idi. Devlet zayıfladıkça modernleştirilme faaliyetlerine daha da özen gösterildi.

Seferberlik ilanıyla hâlihazırdaki tabya ve bataryalarla işe başlandı. İlk önce kadro dışı bırakılmış topların kadroya alınması emri Müstahkem Mevki Komutanlığı'na ulaştırıldı. Mayın hatları oluşturma, etraftaki kara birliklerini bölgeye sevk etme gibi pek çok ve acil önlemler alınmaya başlandı.

Bundan sonraki yaşanacak süreç, dört bölüm olarak ele alınacaktır. Başta Osmanlı Devleti'nin güneyde, Çanakkale Boğazı'nın en dar yerinde kaleler yapıp, sahil savunma topları yerleştirerek İstanbul'u emniyet altında tutma çabasına yer verilecektir. Almanlarla yapılan gizli anlaşmadan, 3 Kasım 1914 günü 'Birleşik Filo'nun bombardımanına kadar yaşanan süreçte neler yapılmaya çalışıldığından bahsedilecektir. İkinci planlı bombardımanın yapıldığı 25 Şubat 1915 gününe kadar Boğaz içinde, sahillerde ve karada yerleştirilen toplarla ilgili bilgiler paylaşılacaktır. 26 Şubat 1915-17 Mart 1915 günlerinde ortaya konan daha kaygılı süreçte daha planlı hareket etme gerekliliği ortaya çıkınca, bombardıman sonrası sahil savunma toplarını tahrip için yapılan çıkartmalara karşı nasıl tedbirler alındığı, gemilerden sökülen veya mayın hatlarını koruyacak olan topların nasıl yerleştirildiğine yer verilecektir. Son bölümde de 18 Mart 1915 gururlu zafer günü aktarıldıktan sonra, 25 Mart gününe kadar karada yapılan topçuluk hizmetlerinden bahsedilip, 5 nci Ordu Komutanlığı'na getirilen

Alman Mareşal Liman von Sanders'in bölgeye gönderilmesiyle gündem sonlandırılacaktır.

Osmanlı Devleti'nin Boğaz'daki Savunma ve Topçuluk Faaliyetleri

Tarihçi Naima, II. Mehmet'in İstanbul'u fetihden sonra düşmanın Marmara denizine girmesini engellemek için, Çanakkale Boğazı'nın en dar noktasına karşılıklı iki müstahkem kale yaptırıp buralara yeteri kadar top yerleştirdiğini kaydetmektedir.¹

XVII. yüzyılda Hollandalı Amiral Kingsberg, Boğaz'ın her iki yakasında 250'den fazla topun yerleştirilmiş olduğunu haber vermektedir.²

Raşid Tarihi'nde korsan saldırılarına engel olmak için Sultan IV. Mehmet (Avcı)'in annesi Valide Sultan tarafından 1660 yılında tamamlanan Seddülhahir ve Sultanhisar (Kumkale) adında iki kale inşa ettirildiği bildirilmektedir.³

Donanmasının 1771'de Çeşme'de yakılması üzerine Osmanlı Devleti, başkent İstanbul'u tehdit altında hissetmeye başlaması üzerine Boğazın stratejik noktalarında, Baron dö Tott'un da katıldığı çalışmalarla yeni tabyalar kurulmuştur.⁴

Savunma amacıyla 1800 yılında General Keller'e de Çanakkale Boğazı istihkâmları için planlar hazırlattırılmıştır.⁵

1806 senesinde Boğaz tabyalarının modernize edilmesi vazifesi Feyzi Efendi'ye ihale edilmiştir. Gözetleme zafiyeti yüzünden, İngiliz donanması ani bir hareketle Boğazı geçerek İstanbul önlerine gelerek demir atmıştır. Bir müddet burada kalıp Osmanlı Devleti'ni tehditler savuran Amiral Duckworth, elle tutulur hiç bir netice alamadan 3 Mart 1807'de geri dönmeye başladığında Çanakkale Boğaz'ı kıyı istihkâmlarından açılan ateşlerle hayli hırpalanmıştır.⁶

1809 yılında bölgede meydana gelen şiddetli deprem, kale ve istihkâmlarında büyük hasara yol açması yüzünden İstanbul yönetimi hemen harekete geçmiştir. 1815 yılında Boğaz'ın her iki tarafındaki depremin kale ve istihkâmlardaki izleri silinmeye çalışılmış ve buralardaki top miktarı 662'ye çıkarılmıştır. Hazin Navarin vakasından sonra da tahkimata daha da önem verilmiştir. 1831 yılında top sayısı Cevdet Paşa tarafından 591 olarak kaydedilmiştir.⁷

1 *Tarih-i Naima*, C.VI, İstanbul 1280, s.406,418.

2 Edward Raczky, *1814'te İstanbul ve Çanakkale Seyahat*, Tercüman Yayınları, İstanbul 1980, s.48.

3 *Tarih-i Raşid*, C.VI, İstanbul 1282, s. 14-15.

4 Ali Karaca, "Şanlı Zafer'e Giden Yol İçin Asırlarca Süren Bir Emek Çanakkale Boğazının Tahkimi (1655-1915)", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi*, 85. Yılında Atatürk ve Çanakkale savaşları Sempozyum Bildirileri 23-24 Mart 2000 Çanakkale, Çanakkale 2001, s. 64.

5 *A.g.m.*, s.65

6 *Aynı yer.*

7 *Tarih-i Cevdet*, C.VI., İstanbul 1286, s. 187- 188.

1836'da Boğaz savunmasının girişin iki mil yukarısından başlayıp, Çanakkale ve Nara arasındaki yaklaşık bir millik alana yerleştirilen bataryalara dayandığını belirten Moltke, savunma için geneli amaca uygun orta çaplı Türk, İngiliz, Fransız ve Avusturya yapımı 580 topun yerleştirildiğini belirtmektedir. Bu manzara karşısında, topçu araç ve gereçlerinin düzenli ve yeterli olması halinde, dünyada hiçbir düşman donanmasının Boğaz'dan yukarı yelken açmaya cesaret edemeyeceğini söylemektedir.⁸

1880 sonrası Boğazlardaki savunma durumu yeniden ele alındı. Oluşturulan askeri komisyonlar birçok defa Boğaz'a gelerek incelemelerde bulundu; taktik planlar geliştirildi. Bu çalışmalar sonunda Topçu ve İstihkâm Komisyonu, Çanakkale Boğaz savunmasını dört hat olarak düzenledi. Kale ve sahil bataryalarına Tophane'de dökülen toplardan başka, Avrupa'dan (özellikle Almanya'dan) alınan Krupp, Armstrong cinsi toplar yerleştirilmeye devam edildi (1883-1992). Buna ek olarak modern savaş gemilerinin ateşlerine dayanıklı istihkâm ve tabyaların inşası da sürdürüldü. Hakkı ve Cemil Paşalar bizzat bu işleri organize için padişah II. Abdülhamit tarafından görevlendirildi. Ayrıca Boğazlarda 1 nci ile 2 nci

Topçu Alayları ile 564 mevcutlu bir torpido bölüğü oluşturuldu.⁹

Diğer bir önemli gelişme olarak, Boğazları gece projektörlerle aydınlatma çalışmaları başlamış ve yerli fabrikalarda bu aletlerin üretimine geçilmiştir. 1890'larda savunma bakımından istihkâmın üç kısma ayrılması uygun görülmüştür. Buna göre birinci kısım, 200 top içeren Seddülbahir, Kumkale ve Eskihisarlık kaleleri; ikinci kısım 58 top mevcutlu Kepezburnu, Kuşburnu ve Mecidiye tabyaları ile Boğaz ve Nara kalelerinden oluşmaktadır.

Tophane-i Amire ve Umum Askeri Okullar Nazırı Zeki Paşa, II. Abdülhamit'e sunduğu, Çanakkale Boğazı'ndaki tahkimatı ve uygun yerlere istihkâm yapıpı elektrikli fenerler ve toplar konularak asker yerleştirilmesi içerikli ve 13 Eylül 1896 tarihli aşağıdaki rapor, o tarihteki genel savunma durumunu özetler niteliktedir.¹⁰

"Kendisizle görüşülmesi tarafınızdan ferman edilen General Cicakof'la görüşülmüştür. Sonuçta, Kilitbahir ve Seddülbahir istihkâmları, diğerlerinden daha ileride ve Boğaz'ın girişinin iki yakasında bulunduğundan, Çanakkale kentinin civarında bulunan diğer istihkâmın bu istihkâmlara yardımı mümkün olamayacaktır. Bu sebeple Boğaz'a girmek isteyen düşman donanmasının Kumkale ve Seddülbahir istihkâmlarına bütün kuvvetiyle ateş açacağından, bu istihkâmın da tahrip edileceğinden şüphe yoktur."

"Fakat Çanakkale kentinin civarında bulunan diğer istihkâmın büyüklükleri ve donanımlarının kuvvetliliği sebebiyle düşman donanmasının o

8 Helmuth von Moltke (Çev. Hayrullah Örs), *Türkiye Mektupları*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1960, s. 58-62.

9 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, s.354.

10 BOA, Y. PRK. ASK, 115/6; Belge kısmen özetlenmiş ve sadeleştirilmiştir.

bölgeden ileriye güçlükle geçebileceğini göstermektedir. Boğaz'ı kapatmak için daha ileride bulunan torpido hattı, bu istihkâmların dışında olup korumasız olduğundan adı geçen torpido hattını korumak için yanına dört-beş büyük topun da yerleştirilebileceğini, büyük bir istihkâm yapılması gerektiğini ve bunun da haritada Dardanos adıyla anılan tepede inşa edilmesini tavsiye etmektedir.”

“Bundan başka Boğaz'a girmek isteyen düşman donanması gece girmeye çalışacağından, bu tip gece yapılacak manevralara karşı asıl engel elektrikli sahil projektörleri olacağından gereken yerlere elektrik fenerleri konulması ve bu şekilde gece gezmelerinin de imkânsız hale getirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.”

“Bir de bölgeye çok sayıda asker çıkarılmasının Bolayır istihkâmları haricinde Saros Körfezi'nden mümkün olabileceğini görüp; buna da Bolayır'daki istihkâmların karşılık verebileceği mümkün ise de; yine bu istihkâmlara 15 santimetrelilik toplar yerleştirmek gereklidir. Şimdiye kadar bunun da konulamamış olduğunu arz ederim. Ayrıca bu istihkâmların arkasında Anafarta ve Kabatepe tarafından asker çıkarılarak istihkâmları almaya çalışmak mümkün olduğundan, o taraftan gelecek düşman askerine karşılık vermek gerekmektedir. Kilye ovası yönünden ve Kocadere tarafından, vadinin içerisine iki-üç hafif istihkâm inşaatıyla, iki batarya kadar sahra toplarıyla donatılması ve bunların korunması için de her biri 800 mevcutlu dört tabur piyade askerine ihtiyaç olduğunu rapor etmiştir.

“Geçen yıl bütün istihkâmların arka taraflarını korumak için 12 tabur piyade askerine ihtiyaç olduğu da Bahr-i Sefid Boğazı Muhafızlığı Vekâleti'nden bildirilmiştir.”

“Çanakkale Anadolu Mecidiye tabyası yakınında bulunan dağın yarı yerlerinde bir havan tabyası inşa edilmekte olup, General'in görüşüne göre adı geçen havan tabyasının oraya inşasından vazgeçilip, dağın zirvesi gerisine inşasının daha uygun olduğunu ve o civarda bulunan torpido istasyonunun yakınında bulunan istasyonlardan birinin içine inşasında düşmandan korunacağını” ifade etmektedir.

Belgenin son kısmında da Padişah'ın isteği doğrultusunda General'in, Rusya Devleti'nden temin edebileceği ek torpido ve elektrik fenerlerinin tesisinde yardımcı olabileceğine dair bilgiler de mevcuttur.

Dönemin tanıklarından¹¹ Çanakkale Müstahkem Mevki Kurmay Başkanı Selahattin Adil Paşa, Anadolu hattı Boğaz girişinin sahil topu savunulması ile ilgili olarak anılarında aşağıdaki bilgilere yer verir¹²:

11 Müstahkem Mevki Komutanı Cevat (Çobanlı) Paşa'nın cephe ile ilgili anı kitabı mevcut değildir.

12 Selahattin Adil (Yayına Hazırlayan: Enver Koray), *Hayat Mücadeleleri, Selahattin Adil Paşa'nın Hatıraları*, İstanbul 1982, s. 119-121.

“...Üstün atış gücüne sahip bir donanmaya karşı hiçbir özelliği olmayan beton kazamalı ve toprak siperli çeşitli tabyalara yerleştirilmiş ağır bataryaların atış alanları ve atış mesafeleri dikkate alınarak bölgenin savunma durumunun tanzimine geçilmişti.

Ne girişteki atış uzaklıkları 7.000 metreyi geçmeyen 22 santimetre çapındaki ağır topların ve ne de ikişer toplu Ertuğrul ve Orhaniye bataryalarının düşman saldırısının makas ateşi karşısında ciddi bir savunma güçleri olamayacağı belli idi. Zaten gerçekler de bunu sonradan göstermiştir. Savunmanın, Boğazın içinde yapılması ve bütün savunma vasıtalarının Çanakkale-Kilitbahir hattı ile İntepe ve Eskihisarlık hattı arasında yoğunlaştırılması uygun görülerek bütün çalışmalar bu prensip kararının uygulanmasına harcanmıştı.

Bu esasa göre giriş teşkilatı aynen bırakılacak ve zaten mevcut olan Çanakkale-Kilitbahir istihkâmları mümkün olduğu kadar sağlanabilecek büyük çaplı ve uzun mesafeli toplarla takviye edilerek bir Merkez Grubun kurulması; Kepez-Soğanlıdere batısındaki mayın hatlarını korumak için de her çeşit hafif ve sahra toplarından faydalanması; projektörler ile gece atışını sağlayacak bir engel hattı meydana getirilmesi, bunların ilerisinde kısmen engel hattına karşı yapılacak girişimleri uzaktan karşılamak, hem de duruma göre merkez grubunu bombardıman etmek isteyen ağır düşman gemilerinin hareketsiz ve serbestçe ateşine engel olmak ve hem de bir ölçüde zayıf olan güvertelerine karşı dikey atışlarla etkili olabilmeleri için orta çapta (15 santimetrelik) top, obüs ve havanlarla Karantina-Soğanlı(dere) hattı batısındaki sırtlarda, topların fazlaca cephanesinden faydalanılarak bir ileri hat kurulacak idi.

Bu sayede Müstahkem Mevki top atışlarının bu hat üzerinde toplanması suretiyle en yüksek bir atış kuvveti sağlamış olacaktı.

Bu plan çerçevesinde atış menzilleri, yeni külahlı mermilerle 14-16 km'ye çıkarılan 35 cm çapındaki ve 24 ve 35,5 cm'lik topların merkez grubunda toplanmasına karar verilmiştir. Dardanos, Akyarlar, Soğanlıdere, Domuzderesi bölgesinde bir kısmı kıyıda ve bir kısmı yamaçlarda Karadeniz Boğazı ile savaşı gemilerinden çıkarılıp yavaş yavaş gönderilen toplarla, Mesudiye, Cevat Paşa, Muin-i Zafer gibi yeni bataryalar kurulması da onaylanmıştır. Balkan Savaşı'ndan sonra satın alınan 15 santimetrelik sahra obüsleri ile 28 santimetreliğe kadar eski tip havanların Erenköy ve Tenger sırtlarına yerleştirilmesine başlanmıştır. Bazı sahte bataryalar kara barutla kendilerini gösterecek soba borularından yapılmış, Kilitbahir girişinde telsiz istasyonunun bulunduğu Yıldız Tepe'deki 7,5 santimetrelik ve hastane sırtında 8,8 santimetrelik seri ateşli birer uçak bataryası yerleştirilmiştir.”

Çanakkale Boğazı'nı savunma öncesi istihkâmlardaki tabya ve batarya topları aşağıdaki gibidir:

Dış istihkâmlar:¹³

13 Ali Karaca, “Savunma Sisteminin Ana Unsuru İstihkâmlar Bakımından Çanakkale Boğazı Tahkimi

Rumeli istihkâmı: Helles Burnu: 2 adet 24 santimetre 35 çap Krupp (9,4 pusluk); 1) Tekke burnu: 4 adet 12 santimetre obüs (4,7 pusluk); 3) Seddülbahir: 2 adet 28 santimetre 22 çap Krupp (4,7 pusluk); Seddülbahir: 2 adet 26 santimetre 22 çap Krupp (10,2 pusluk); Seddülbahir: 2 adet 24 santimetre 22 çap Krupp (9,4 pusluk); Seddülbahir: 4 adet 8,8 santimetre 22 çap seri ateşli (3,4 pusluk).

Anadolu sahili: Orhaniye: 2 adet 24 santimetre 25 çap Krupp (9,4 pusluk); Kumkale: 2 adet 28 santimetre 22 çap Krupp (9,4 pusluk); Kumkale: 2 adet 26 santimetre 22 çap Krupp (10,2 pusluk); Kumkale: 2 adet 24 santimetre 22 çap Krupp (9,4 pusluk); Kumkale: 1 adet 24 santimetre 21 çap Krupp (8,7 pusluk); Kumkale: 1 adet 24 santimetre 15 çap Krupp (5,9 pusluk) ; Kumkale: 1 adet 24 santimetre 15 çap Krupp (5,9 pusluk).

Orta istihkâmlar: Rumeli sahili: Havuzlar: 4 adet 12 santimetre muhasara topu (4,7 pusluk); f7 Kumburnu: 6 adet 4,7 obüs (1,8 pusluk); g7 4 adet 12 santimetre (4,7 pusluk); e7 Muin-i Zafer: 4 adet 7,5 santimetre 30 çap seri ateşli (2,9 pusluk); d6 Soğanlıdere Şark: 3 adet 7,5 santimetre 45 çap seri ateşli (2,1 pusluk) ; e7 Soğanlıdere garp: 4 adet 12 santimetre muhasara topu (4,7 pusluk); A7 Soğanlıdere Şark: 4 adet 8,8 santimetre 30 çap seri ateşli (3,4 pusluk), 4 adet 7,5 santimetre sahra topu (2,9 pusluk); 7 Mesudiye 3 adet 15 santimetre 45 çap seri atışlı (5,9 pusluk); M 15 Soğanlıdere Cenup: 3 adet 15 santimetre havan (5,9 pusluk); M 14 Tekirdere Şark: 4 adet 12 santimetre obüs (4,7 pusluk); M 13 Tekirdere Şark: 6 adet 12 santimetre obüs (8,2 pusluk); M 12 Çomak Tekirdere: 6 adet 15 santimetre obüs (5,9 pusluk); M 10 Çomakdere: 6 adet 21 santimetre obüs (8,2 pusluk); M 3 Kerevizdere: 6 adet 15 santimetre obüs (5,9 pusluk).

Anadolu sahili: 8 Dardanos: 3 adet 15 santimetre 45 çap seri ateşli (5,9 pusluk), 3 adet 7,5 santimetre 40 çap seri ateşli (2,2 pusluk); a8 Kepez burnu: 3 adet 15 santimetre 40 çap seri ateşli (5,9 pusluk); b8 Kepez Fener: 4 adet 8,7 santimetre sahra topu (3,3 pusluk); e8 Mesudiye: 4 adet 7,5 santimetre 45 seri vikars (2,9 pusluk); Aktabya: 6 adet 5,7 santimetre seri vikars (2,9 pusluk); d8: 4 adet 5,7 santimetre sahra topu (5,9 pusluk); c8 Cevat Paşa: 3 adet 15 santimetre 26 çap Krupp (5,9 pusluk); 44 Karatepe: 4 adet 21 santimetre havan (8,2 pusluk); 44 Karatepe: 4 adet 15 santimetre obüs (5,9 pusluk); 45 Çamlık: 4 adet 15 santimetre obüs (5,9 pusluk); 46 Çamlık: 4 adet 21 santimetre obüs (8,2 pusluk); 47 Kocadere: 4 adet 15 santimetre obüs (5,9 pusluk); 53 İntepe: 4 adet 21 santimetre obüs (8,9 pusluk).

İç İstikamlar:

Rumeli Sahili: 22 Değirmenburnu: 6 adet 24 santimetre 22 çap Krupp (9,4 pusluk); 17 Namazgâh: 1 adet 28 santimetre 22 çap Krupp (9,4 pusluk), 1 adet 26 santimetre 22 çap Krupp (10,2 pusluk), 9 adet 24 santimetre 22 çap Krupp (9,4 pusluk), 2 adet 24 santimetre 35 çap Krupp (9,4 pusluk), 3 adet 21 santimetre 22 çap Krupp

(1655-1915)", *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri* (25-27 Ekim 1999 İstanbul), ATASE Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2000, s.320-321(dipnot 58).

(8,2 pusluk), 3 adet 15 santimetre obüs (5,9 pusluk); 16 Hamidiye (ikinci): 2 adet 35,5 santimetre 35 çap Krupp (14 pusluk); 12 Rumeli Mecidiye: 2 adet 28 santimetre 22 çap Krupp (11 pusluk), 4 adet 24 santimetre 35 çap Krupp (9,4 pusluk); Yıldız: 6 adet 15 santimetre 2,6 çap Krupp (5,9 pusluk).

Anadolu sahili: 33 Nara: 2 adet 26 santimetre 22 çap Krupp (10,2 pusluk), 5 adet 24 santimetre 22 çap Krupp (9,4 pusluk), 5 adet 15 santimetre 26 çap Krupp (5,9 pusluk); 24 Anadolu Mecidiye: 3 adet 28 santimetre 22 çap Krupp (11 pusluk), 4 adet 26 santimetre 22 çap Krupp (10,2 pusluk), 2 adet 24 santimetre 22 çap Krupp (9,4 pusluk), 2 adet 21 santimetre 22 çap Krupp (8,2 pusluk), 3 adet 15 santimetre 22 çap Krupp (5,9 pusluk), 23 Mecidiye ilerisi: 6 adet 21 santimetre 22 çap Krupp (8,2 pusluk), 20 Çimenlik: 1 adet 35,5 santimetre 35 çap Krupp (14 pusluk), 1 adet 35,5 santimetre 22 çap Krupp (14 pusluk), 1 adet 24 santimetre 35 çap Krupp (9,4 pusluk), 1 adet 21 santimetre 35 çap Krupp (8,2 pusluk), 4 adet 15 santimetre obüs (5,9 pusluk); 19 Hamidiye (birinci): 3 adet 35,5 santimetre 35 çap Krupp (14 pusluk), 7 adet 24 santimetre 35 çap Krupp (9,4 pusluk).

Müstahkem Mevki Komutanlığı

Müstahkem Mevki birliklerinin büyük kısmı, barış zamanında var olan ve genelde yer değiştirmeyen birliklerden müteşekkildir. Kolordu statüsünde olan Müstahkem Mevki Komutanlığı üç tümen ile 3 ncü Süvari Tugayı ve 3 ncü Kolordu bağlı birliklerinden oluşmaktadır. 3 ncü Kolordu ise Tekirdağ ve çevresinde, Çanakkale Boğazı'nın savunmasından sorumlu olup, 31 Temmuz'daki teşkilat yapısı itibariyle 7 nci, 8 nci, 9 ncu Piyade Tümenleri ile 3 ncü Süvari Tugayı, 3 ncü, 4 ncü ve 5 nci Ağır Topçu Alaylarından oluşan 2 nci Ağır Topçu Tugayı ve 3 ncü Kolordu bağlı birliklerini barındırmaktadır.¹⁴

Barış kuruluşu olarak 3 ncü Kolordu bağlı birlikleri; Astsubay Numune Taburu, 3 ncü Obüs Taburu, dört bölüklü 3 ncü İstihkâm Taburu, 3 ncü Telgraf Bölüğü, İstihkâm İnşaat Taburu, Hizmet Kıtası, 3 ncü Ulaştırma Taburu, Ulaştırma Deposu ve Sanayi Takımlarıdır.¹⁵

Özel, Bölgesel ve Genel Seferberliğin İlanı ve Topçuluk Hizmetleri (2 Ağustos 1914-3 Kasım 1914)

Özel, Bölgesel ve Genel Seferberlik

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı, 31 Temmuz 1914 akşamı özel seferberlik emrini kuruluşundaki birliklere bildirmiştir.¹⁶

14 ATASE Arşivi, No: 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-1, F. 1; 26 ncü Piyade Alayı'nın 1 nci Tabur'u yoktu. ATASE Arşivi, No: 7/8746, Kls. 5337, Dos. 7, F. 1.

15 ATASE Arşivi, No: 5/2453, Kls. 3964, Dos. 1, F. 1.

16 ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H. 1, F. 1-10.

Harbiye Nezareti'nin 2 Ağustos 1914 günü saat 01.00'da bölgesel seferberlik konusunda 3 ncü Kolordu Komutanlığı'na gönderdiği yazılı şifreli emri, saat 02.45'te Kolordu Komutanlığı'na ulaşmıştır. İlgili emirde, askeri birimlerin sefer mevcuduna yükseltilmesi istendiği gibi, Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın, kıyıların gözetilmesi ve Müstahkem Mevki topçusuyla haberleşmenin sağlanabilmesi için muhabere bölüğünün de seferber edilmesi önerilmiştir.¹⁷

Çanakkale Müstahkem Mevki topçusunun silahlandırma ve donatılması için 3 ncü Kolordu Komutanlığı'nca 48 saatlik bir süre öngörülmüştür.¹⁸

2 Ağustos 1914'te 9 ncü Tümen, kıyıların gözetilmesi ve korunması konusundaki aldığı düzeni Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'na bildirmiştir.¹⁹

Aynı gün Müstahkem Mevki Komutanlığı, Başkomutanlık'a bağlanmıştır. İlgili Komutanlık'ın savunmasının temelini mevcut 2 nci Topçu Tugayı, her biri ikişer taburlu olmak üzere üç ayrı (3 ncü, 4 ncü, 5 nci) topçu alayı oluşturmaktadır. Bu tugayda 32'si Çanakkale Boğazı'nda, üçü Bolayır mevziinde olmak üzere, toplam 35 batarya vardır.²⁰

Kadro Dışı Bırakılmış Topların Kadroya Alınması ve Yeni Topların Yerleştirilmesi

Barış zamanında Harbiye Nezareti 15 Haziran 1914 tarihli emriyle Çanakkale Boğazı'ndaki batarya sayısı Ağır Topçu Genel Müfettişi Posseldt ve İstihkâm Birlikleri Genel Müfettişi Weber Paşaların önerisiyle barış zamanı için 35'ten 22'ye indirilmiş ve 13 batarya kuruluş dışı bırakılmış ve terk edilmiştir.²¹

1 Ağustos 1914'te 3 ncü ağır Topçu Alayı'nın Kepez'deki 5 nci Bataryasında kadro dışı bırakılmış olan mantelli toplardan Kepez'de yeni bir batarya oluşturulup mevzilendirilmesi emredilmiştir.²²

Kadro dışı bırakılmış olan Yıldız tabyadaki havan bataryası 2 Ağustos 1914'te tekrar yerini alınarak, eğitime başlaması emri verilmiştir.²³

5 Ağustos 1914 tarihli sefer kuruluşu, Çanakkale Müstahkem Mevki topçusu için emir gönderip terk edilmiş olan bu tabyalardaki bataryalar ve toplar yeniden ku-

17 ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H. 1, F. 1-9.

18 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 1, F. 1-10.

19 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 1, F. 1-14.

20 ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H. 1, F. 1-24, 1-26, 1-27.

21 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 1, F. 1-1, 1-3.

22 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 1, F. 1-31.

23 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 1, F. 1-55.

ruleşına dâhil edilmiştir.²⁴ Harbiye Dairesi de, 9 Ağustos 1914'te önceleri kadro dışı bırakılmış topların kadroya alınması emredilmiştir.²⁵

10 Ağustos 1914'te 4 ncü ağır Topçu Alayı bölgesinde Soğanlıdere ağzında bir mantelli veya adı Krupp topu bataryasıyla, 3 ncü ağır Topçu Alayı bölgesinde Kepez ve Çimenlik tabyalarında birer nordanfilt bataryası kurulması emri verilmiştir.²⁶ Harbiye Nezareti, 13 Ağustos 1914 tarihli emirleriyle, Çanakkale Müstahkem Mevkii'nden bir ağır depo taburunun kurulması istenmiştir.²⁷

Çatalca ve Edirne Müstahkem Mevkii'ndeki toplarla, ordunun elindeki ağır topların birer bölümünün Çanakkale'ye kaydırılması; Harbiye ve Bahriye Nezareti depolarındaki toplarla, Çanakkale Müstahkem Mevki deposundaki eski topların kulanılması; eski savaş gemilerinden sökülen toplardan da yararlanılması, ilgili emrin devamını oluşturmuştur.²⁸

17 Ağustos 1914'te İstanbul'dan gönderilen 75/40'lık bir gemi topu Kepez'deki 5 nci Batarya'ya bırakılarak, bu batarya 6 topa çıkarılmıştır.²⁹

Çatalca'dan gönderilerek 17 Ağustos 1914'te Çanakkale'ye gelen iki batarya Yıldız ve Nara tabyalarına yerleştirilerek ateşe hazır hale getirilmiştir. Tabyalardaki bataryalar için 6 ncü Ağır Topçu Alayı'ndan 4 subay ve 135 er gelecektir.³⁰

Çabuk ateşli iki gemi topundan oluşan Dardanos Bataryası, Başkomutanlık'ın 16/17 (veya 19) Ağustos 1914 tarihli emirleriyle gönderileceği bildirilen üç adet 150/40'lık çabuk ateşli toplu beş çıkarılmış ve 2 Ekim 1914'te ateşe hazır hale getirilmiştir.³¹ Böylece Dardanos Bataryası, Boğaz girişine ateş toplayabilecek etkili bir ateş gücüne kavuşturulmuştur.

Dardanos Bataryası yöresine mevzilenendirilmek için 120 milimetrelik bir obüs takımı 23 Ağustos 1914'te İstanbul'dan Çanakkale'ye gönderilmiştir.³²

6 ve 9 Eylül 1914'te İstanbul'dan Çanakkale'ye toplam üç top namlusuyla ikmal edilen toplar 25 Eylül 1914'te mevzilenendirilmiştir.³³

24 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 70, F. 1-1.

25 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-1, F. 1-35.

26 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 1, F. 1-48.

27 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-1, F. 1-42.

28 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 70, F. 1-1.

29 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 1, F. 1-49.

30 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-1, F. 1-50.

31 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-2, 1-16, 1-37.

32 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-39; Sonradan verilen bir emirle 4 Şubat 1915'te Kumburnu'na intikal ettirilmiştir.

33 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi 1 nci Kitap*, s.88.

8 Eylül 1914'te Goncasuyu ve Palazbaba tabyalarındaki dört havan topundan üçü Tengerdere bölgesinde seçilmiş olan mevzilere yerleştirilmiştir³⁴

İstanbul'dan 25 Eylül'de 8 nci Ağır Topçu Alayı ile birlikte gelmiş bulunan 150 milimetrelük obüslerden 9 ncu Tümen bünyesinde oluşturulan obüs bataryası da Alçıtepe çevresinde görevlendirilmiştir.³⁵

Üç depo taburundan oluşan Depo Alayı (3 ncü, 5 nci, 6 ncı Taburlar) nın, Anadolu tarafında toplu bulundurulması kararlaştırılarak, Erenköy'e gönderilmesi ve buradaki Bölge Komutanlığı emrinde olması uygun görülmüştür³⁶.

Mayın Hattı Koruma Bataryası

16 Ağustos 1914 tarihinde Soğanlıdere ağzında bir mayın hattı koruma bataryası kurulmaya başlanmıştır.³⁷

Başbakanlık makamından 20 Ağustos 1914 günü düşman savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'na saldırması durumunda Boğaz'ın kapatılacağı ilgililere bildirilmiştir.³⁸

Boğaz'ın mayınlarla savunulmasından sorumlu ve doğrudan Bahriye Nezareti'ne bağlı bir mayın müfrezesi mevcut olup; komutanı Kıyı Topçusu ve Mayın Birlikleri Genel Müfettişi Alman Schack'dır.³⁹ Schack'ın önerisine dayanılarak Boğaz'da sabit torpido istasyonlarının kurulması için iki torpido kovanının, Boğaz'dan geçebilecek yabancı savaş gemilerine karşı torpido atmak üzere Çanakkale-Kilitbahir arasında kullanılması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla 27 Ağustos 1914'te bir torpido kovana Kilitbahir iskelesinde; öteki ikili kovanın da 28 Ağustos'ta Çanakkale feneri yanına monte edilmiştir.⁴⁰

Çanakkale Boğaz'ına yönelebilecek muhtemel saldırı girişimlerine karşı, 2 nci Ağır Topçu Tugayı, Mayın Müfreze ve Filotilla Komutanlıklarına derhal ve ilk verilen emirlerde; "Birliklerin hazırlıklı olmaları, kıyılara yönelik düşmanca hareketlere ateşle karşı konması, topçu birliklerinin hazırlık derecelerinin artırılması, mayın müfrezesinin işaret verildiğinde görevine başlayacak biçimde gerekli düzenleri alması, geceleyin Boğaz güvenliğinin sağlanması için keşif etkinliğinin artırılması" istendi.⁴¹

34 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-14.

35 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-37, 1-48, 1-90.

36 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4836, Dos. H-1, F. 1-26.

37 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-1, F. 48.

38 BOA, BEO, 32/947.

39 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-32, 1-116, 1-131.

40 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-32, 1-49, 1-74, 1-116, 1-131.

41 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-1, F. 1-40, 1-41.

Alman Personel ve Topçuluk Eğitimi

Nara tabyasında bir ağır depo taburu kurulması ve ağır topçu alaylarından seçilecek subayların, bu taburda topçuluk eğitimi yapmaları; bundan sonra da her alay bölgesinde birer depo bölüğü oluşturulup, bu bölüklerde topların türlerine göre eğitimin devam ettirilmesine özen gösterilmesi istenmiştir. Kurulan bu depo taburlarının subay ihtiyacını karşılamak için İstanbul'dan 13 ağır topçu üsteğmeni ve 17 asteğmen gönderilmişse de, devamında ihtiyacı karşılamak için emekli subaylardan istifade edilme yoluna gidilmiştir.⁴²

Çanakkale bölgesindeki emekli topçu subay sayısı, yalnız depo taburlarının ihtiyaçlarını karşılayabileceğinden, öteki birliklerin subay ihtiyaçları için Müstahkem Mevki Komutanlığı'nca Harbiye Nezareti'nden istekte bulunulmuştur.⁴³

Boğaz savunmasında, ateş gücünün etkinliğinin artırılması büyük bir önem taşıdığı için Müstahkem Mevki Komutanlığınca toplarla, cephane ve gereçlerin hızlı savaşa hazırlanması ve Türk erlerinin Alman subaylarının yönetiminde topçuluk bakımından yetiştirilmeleri amacıyla, Alman personelinden yararlanma yoluna gidilmiştir. 30 Ağustos 1914'te General Weber'in yerine atanan General Merten Paşa idaresinde subay, torpidocu, telefoncu ve top çavuşu olarak toplam 160 Alman personeli bir gemiyle Çanakkale'ye gelmiş ve tabyalara dağıtılan Alman personel, Türk erlerin eğitimine başlamıştır.⁴⁴

5 Ekim'de verilen Başkomutanlık emri gereği, Müstahkem Mevki subay ve erlerinin bilgi ve becerilerini artırmak için Anadolu Hamidiye Tabyası'nın bataryadaki eğitimin, Korgeneral Merten Paşa tarafından verilecek yönergeye göre Alman subaylarca yönetilmesi emredilmiştir.⁴⁵Müstahkem Mevki Komutanlığı'nda topçu subay ve astsubaylarının eğitimi için, kıyı topçuluğu uzmanı Alman Yarbay Wossidlo, başöğretmen olarak görevlendirilmiş olup Anadolu Hamidiye Tabyası Komutanlığı'na atanmıştır.⁴⁶

'Merkez Topçu Tahkimâtı'nın Güçlendirilme

Boğaza girerek Karanlık Liman'a gelebilecek düşman savaş gemilerinin, 'Merkez Tahkimâtı'nı düşürmesine engel olmak için çoğuyla Halileli sırtlarına yerleştirilmek üzere, Başkomutanlık'tan 19 Eylül 1914'te 8 nci Ağır Topçu Alayı ile bir Ağır Obüs Taburu Müstahkem Mevki emrine gönderilmiştir. Bu birlikler Çanakkale'ye geldikten sonra Örnek Topçu Taburu, 8 nci Ağır Topçu Alayı kuruluşuna verilmiş olduğu halde, Müstahkem Mevkie bağlanmış olup ve 8 nci Ağır Topçu Alayı'nın 2 nci

42 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi 1 nci Kitap*, s.90.

43 ATASE Arşivi, No: 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-1, F. 1-34, 1-43.

44 ATASE Arşivi, No. 6/3171, Kls. 4857, Dos. H-2, F. 1-7; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-1, F. 1-77.

45 ATASE Arşivi, No: 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-49.

46 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi 1 nci Kitap*, s.39.

Ağır Topçu Taburu, Erenköy güneybatısında; Örnek Topçu Taburu, bunun 400 metre batısında mevzilendirilmiştir.⁴⁷

Böylece yapılan tüm hazırlıklarla Boğaz savunmasında Erenköy Koyu, başka bir ifade ile ölü alan için de güçlü bir tedbir alınmış oluyordu. Dahası yeni yerleştirilen bu toplar, bölgede mevzilenen toplarla birlikte, Boğaz girişine dek ateş edilebileceği gibi, merkez tabyalarla savaşıacak düşman, yine bu topların marifetiyle iki yan gerisinden kavranıp onların bir kat daha sıkıştırılmasını sağlayacaktır. Böylece Boğaz topçusunun etkili biçimde pekiştirilmiş olması bakımından da, önemli bir tahkimat olarak kabul edilmektedir.

7 Ekim 1914 tarihli Başkomutanlık emriyle gönderilen dört adet 150 milimetrelik ateşli Obüs, 13 Ekim 1914'te Çanakkale'ye getirildi⁴⁸. 28 Ekim 1914'te Erenköy'deki Örnek Topçu Tabur'unun bir bataryasını oluşturulmuştur.⁴⁹ (15 Kasım 1914'te bu tabur, 8 nci Ağır Topçu Alayı'nın 3 ncü Ağır Topçu Taburu adını alacaktır⁵⁰.)

Üç depo taburundan oluşan Depo Alayı (3 ncü, 5 nci, 6 ncü Taburlar) nın, Anadolu tarafında toplu bulundurulması kararlaştırılarak, Erenköy'e gönderilmesi ve buradaki Bölge Komutanlığı emrinde olması uygun görülmüştür.⁵¹

Kıyı Toplarıyla Savunma Amaçlı Yönerge Hazırlanması

Kıyı Topçusu ve Mayın Birlikleri genel Müfettişi Alman Amiral Schack, Boğaz'ın savunması ile ilgili 28 Haziran 1914'te Harbiye Nezareti'ne sunduğu raporda Boğaz girişinin kuvvetli olarak tahkim edilmesini ön planda tutmuştur. Boğaz'ın girişindeki kuvvetli tahkimat, Boğaz içindeki savunmanın hazırlanması için gerekli zamanı kazandırma, uzun menzilli topçunun koruması altında Türk su üstü gücünün yayılmasını ve aktif olarak kıyı savunmasını yapmak gibi faydalar sağlayacaktır.⁵²

Yukarıdaki rapor ışığında Harbiye Nezareti 13 Temmuz 1914 tarihli bir yönerge hazırlamıştır.⁵³ Raporda Amiral Schack'ın önerdiği torpido bataryalarının olduğu ve üç yıllık süreçte kullanılmak üzere 500.000-600.000 Osmanlı lirası ayrılabilceği de belirtilmiştir. Boğaz girişinde güçlü bir tahkimat oluşturmak istenmiştir.

Boğaz giriş tahkimatının 15'lik obüs ve mevcut 21'lik havanlardan bir kısmıyla takviyesi halinde, savunma gücünün süre olarak daha da uzayabilir tarzındaki Alman düşünce, istek ve ısrarları üzerine, Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa, 20 Eylül 1914'te Başkomutanlık'a bir rapor sunmuştur. Bu raporda, "*Gerek planlı bir taarruz-*

47 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-51.

48 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-52, 1-59, 1-86.

49 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-34, 1-43.

50 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-59, 1-95, 1-100.

51 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4836, Dos. H-1, F. 1-26.

52 ATASE Arşivi, No. 1/5, Kls. 1046, Dos. 14, F. 1.

53 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4670, Dos. 281, F. 17/1.

la ve gerekse kuvvetli bir ateş altında bulundurularak, donanmanın bir bölümüyle Boğaz'ın girişinden içeriye her zaman girilebileceği kanısındayım. Çünkü Boğaz girişinin tahkimatı, uzaktan savaşa elverişli dört toptan oluşmaktadır. Güçlü bir filonun bu bölgeye yöneltebileceği 40-50 büyük çaplı topun etkisi altında her zaman Boğaz'ın girişinden içeri girmek imkânı vardır. Gelecekte de Boğaz'ın girişinde oluşturulacak tahkimatın türü ne olursa olsun bu sıkıntı hiçbir zaman giderilemeyecektir⁵⁴”, diyerek Boğaz giriş tahkimatının daha güçlendirilmesi ile ilgili Alman görüşü konusundaki endişesini dile getirmiştir.

Başkomutanlık, 22 Ekim 1914'te Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'na gönderilen bir direktifle, Boğaz'ın savunması hususunda yeni bir plan yapılmasını istemiştir. Bu direktifte ayrıca Başkomutanlık Delegesi Alman Korgeneral Merten başkanlığında, Alman Yarbay Wossidlo ve Müstahkem Mevki Kurmay Başkanından oluşturulacak bir komisyonca, savunmanın nasıl yapılacağını içeren bir yönergenin de hazırlanması emredilmiştir.⁵⁵

8 Kasım 1914'te hazırlanarak Başkomutanlık'a sunulan bu plana göre, Boğaz'a denizden yapılacak taarruza karşı savunma bakımından başlıca dört bölgeye ayrılmıştır: birinci bölge (giriş bölgesi, Yenişehir ve Seddülbahir tabyaları), ikinci bölge (obüs bölgesi, Erenköy koyu civarı), üçüncü bölge (Kepez-Havuzlar-Soğanlıdere bölgesi), dördüncü bölge (Çanakkale-Kilitbahir bölgesi).⁵⁶

3 Kasım 1914-26 Şubat 1915 Günleri Topçuluk Hizmetleri

Karadeniz bombardımanını savaş nedeni sayan Ruslar, 1 Kasım'da Kafkaslardan Türk sınırına saldırısıyla beraber, 18 İngiliz ve Fransız gemisinden oluşan Birleşik Filo 3 Kasım 1914'te Boğaz giriş tahkimatını bombardımana tabi tutmuştur.⁵⁷ Bu gün ilk şehitler verilmiş, ilk gaziler belirmiştir. Bombardımanda kayıp bilançosu 5 şehit 2 yaralı 7 subay, 66 şehit 19 yaralı olmak üzere 85 erdir.⁵⁸

22 Kasım 1914'ten itibaren acemi ve ihtiyat topçu erleri 2 nci Ağır Topçu Tugayı kuruluşunda bulunan topçu depo taburunda; 9 ncu Tümen'e gelen acemi ve ihtiyat piyade erleri de esas depo taburunda eğitime başlanmıştır.⁵⁹

Gelibolu yarımadasında kuzeyden güneye doğru 9 ncu Tümen bölgesinde kıyı kesimleri ve derinlikte tahkimat işlerine ağırlık verilmiştir. Keza topçuluk bakımından

54 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-30, 1-33.

55 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1/67.

56 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-67.

57 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-78, 1-80.

58 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-79, 1-83, 1-88, 1-97; BOA, DH. EUM. 3. Şb. 2/48.

59 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi 1 nci Kitap*, s. 39.

Çanakkale dışındaki diğer birliklerden tespit edilerek gelen topların da yerleştirilmesi suretiyle, Boğaz savunması bir ölçüde daha güçlendirilmiştir.⁶⁰

Cevat Paşa'nın Emri Altında Top Hizmetinde Görevli Komutanlar

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı kuruluşundaki 2 nci Ağır Topçu Tu-
gayı Komutanlığı (Albay Küçük Talat Bey), 3 ncü Ağır Topçu Alayı Komutanlığı
(Yarbay Ömer Zeki Bey), 1 ncü Topçu Alay Komutanlığı, 2 ncü Topçu Alay Komu-
tanlığı, Hamidiye Tabyası Komutanlığı (Yarbay Wossidlo Bey), 4 ncü Ağır Topçu
Alayı Komutanlığı (Binbaşı Kemal Bey), 1 ncü Topçu Tabur Komutanlığı (Binbaşı
Neşet Bey), 2 ncü Topçu Tabur Komutanlığı (Yüzbaşı Mahir Bey), 1 nci Koşulu Mu-
hasara Topçu Tabur Komutanlığı, Rumeli Mecidiye Tabya Komutanlığı (Üsteğmen
Ö. Fahri Bey), Dardanos Grubu Komutanlığı (Yüzbaşı Mithat Bey, 1 nci Batarya
Komutan Üsteğmen Hasan Bey, 1 nci Batarya Subayı Teğmen Mevsuf Bey), Baykuş
Grubu /Mesudiye Tabya Komutanlığı (Binbaşı Hasan Bey).

Erenköy Ağır Topçu Bölge Komutanlığı (Alman Yarbay Wehrle Bey), 8 nci Ağır
Topçu Alayı Komutanlığı (Yarbay Mehmet Zekeriya Bey); 1 nci Topçu Tabur Komu-
tanlığı (Yüzbaşı Rıfat Bey), 2 nci Topçu Tabur Komutanlığı (Yüzbaşı Mehmet Halit
Bey), 3 ncü Numune Ağır Topçu Tabur Komutanlığı (Yüzbaşı Ali Tefvik Bey), 4 ncü
Muhasara Topçu Tabur Komutanlığı (Yüzbaşı Hasbi Bey).⁶¹

Boğaz İçi ve Mücavir Koylarda Kıyı Savunma Hazırlıkları

Müstahkem Mevkiin önerisi üzerine, Başkomutanlık'ın 18 Aralık 1914 tarih-
li emriyle 8 nci Tümen'den tertip edilen bir Dağ Topçu Taburuyla takviyeli 22 nci
Piyade Alayı 22 Aralık 1914'te Çanakkale'ye gelmiş; alay, Müstahkem Mevkiinin
genel ihtiyatı olarak Çanakkale'de bırakılmış, 3 ncü Dağ Topçu Taburu ise Erenköy'e
gönderilmiştir.⁶²

Başkomutanlık'ın 18 Aralık 1914 tarihli emriyle Hadımköy'den getirilen
120/30'luk Topçu Taburu, 27 Aralık'ta Çanakkale'ye gelmiş ve 8 nci Ağır Topçu
Alayı'nın emrinde olarak, Üvecik ve Geyikli bölgesinde görev yapmak üzere 31
Aralık 1914'te mevzilenme hazırlıklarına başlanmıştır. 8 nci Ağır Topçu Alayı'nın
4 ncü Taburu adı verilen bu tabur, 7 Ocak'ta bir bataryası Üvecik, öteki bataryası da

60 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-1,1-3.

61 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 69, F. 1-13; İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu*,
TTK Yay., Ankara 1993, s.62

62 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-127 A; Daha sonra bu tümen (Erenköy'deki
Dağ Topçu Taburu dışında) Şam'daki 4 ncü Ordu emrine gönderilmiştir. Çanakkale'den alınan 22 nci
Piyade Alayı yerine ise Beyoğlu Jandarma alayı verilmiştir. (12 Ocak 1915)

Geyikli’de mevzilenmiş olarak ateşe hazır duruma getirilmiştir.⁶³ Bu Tabur 19 Şubat 1915’ten itibaren Boğaz savunmasına katılmak üzere, İntepe bölgesine alınmıştır.⁶⁴

Beşiğe’yi tedirgin eden Birleşik Filo torpidolarına karşı kullanılmak üzere, Kumkale’de kadro dışı bırakılan toplardan bir batarya kurulması kararlaştırılmıştır. 31 Aralık 1914’te dört adet Brodwel topundan oluşan bu batarya Menderes Müfrez Komutanlığı emrine gönderilmiştir.⁶⁵

Yeniköy güneyinde mevziinde bulunan Brodwel Bataryasının 4 Ocak 1915’te verilen bir emirle Küçük Beşiğe güneyinde İn Limanı yöresinde mevzilenmesi emredilmiştir.⁶⁶

İstanbul’dan 10 Ocak 1915’te Çanakkale’ye gelen 37, 47, 75 milimetrelik olmak üzere 16 gemi topu ve 4 ncü Ağır Topçu Alay bölgesinde Baykuş, Soğanlıdere Kumburnu kesimlerinde mevzilendirilmiştir.⁶⁷

14 Ocak 1915 günü Erenköy ve Tengerdere’deki obüs bataryaları menzilleri itibarıyla Boğaz girişindeki muharebelere katılmadığından bir bataryanın Halileli’nde seçilecek yeni mevzilere alınmaları 8 nci Ağır Topçu Alay Komutanlığı’na emredilmiştir. Bir gün sonda Alay,

Bu bataryalar için adı geçen yerde gerekli mevzii seçerek hazırlıklara başlamıştır.⁶⁸

8 nci Ağır Obüs Alayı, karargâhıyla Erenköy’de, 2 nci Ağır Obüs Topçu Tabur karargâhı Erenköy’de, tabyalarıyla Erenköy güneybatıdaki mevzilerde, 3 nci Ağır Obüs Topçu Tabur Karargâhı Karantina Köyü’nde, tabyalarıyla Karantina Köyü kuzey ve güneyindeki mevzilerdedir.⁶⁹

Fransız Saphir denizaltısı 28 Ocak 1915 günü batırıldıktan sonra, mayın hatlarından sızarak Marmara’ya yönelen denizaltılara daha uyanık olmak ve görülünce çabuk haberleşmeyi sağlamak açısından; Değirmenler-Yapıldak hattıyla Boğaz girişi arasında; Nara ve Halil Paşa çiftliklerine, Çamburnu-Çamlıdere ağzı arasına, Kilitbahir fenerine birer gözetleme postası yerleştirilmiştir. Boğaz içinde bir gemi ile karakol hizmeti sürdürülürken, Çanakkale-Kilitbahir çizisiyle Boğaz girişi arasındaki gözetleme görevi de ağır topçu bataryalarıyla set bataryalarına verilmiştir. Orhaniye

63 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-16, 1-29.

64 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4836, Dos. H- 7, F. 1-61, 1-62, 1-64.

65 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-9.

66 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi 1 nci Kitap*, s. 112.

67 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-16, 1-29.

68 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-21, 1-23.

69 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 3964, Dos. H-7, F. 1-15.

bataryasının etkinliğini artırmak amacıyla, tüm personel Alman personeliyle değiştirilmiştir.⁷⁰

9 Şubat 1915'te Bozcaada ve Anadolu kıyısı arasında gemi keşiflerini engellemek için, Dardanos'taki bir obüs takımı Üvecik ile Eski İstanbul arasında hazırlanacak mevzilerde yerleşmek üzere Kumburnu'na alınarak, buradaki topçu taburu emrine girmiştir.⁷¹

13 Şubat 1915'te İstanbul'dan Çanakkale'ye gönderilen altı havandan oluşturulan batarya, Seddülbahir yöresinde mevzilendirilirken, 5 nci Ağır Topçu Alayı'na gönderilen 37 milimetrelilik dört adet toptan ikisi Ertuğrul, diğer ikisi de Orhaniye Tabyasında uçaksavar topu olarak mevzilendirilmesine başlanmıştır.⁷²

8 nci Ağır Obüs Alayı, karargâhıyla Erenköy'de; 2 nci Ağır Obüs Topçu Tabur Karargâhı Erenköy'de, tabyalarıyla Erenköy güneybatıdaki mevzilerde; 3 nci Ağır Obüs Topçu Tabur Karargâhı Karantina Köyü'nde, tabyalarıyla Karantina Köyü kuzey ve güneyindeki mevzilerdedir.⁷³

19 Şubat günü 26 ncı Piyade Alayı'nın 2 nci Taburu ile bir sahra bataryası, Sarafim Çiftliği'ne gönderildi. Bir obüs bataryasının da 8 nci Ağır Obüs Alayı 1nci Tabur tarafından gösterilecek kıyı mevziine girmesi emredilmiştir.⁷⁴

21 Şubat 1915 günü bir sahra topçu taburu Karaburgaz'a gidecek; Bolayır mevzii- Yeniköy kesiminde beklenen çıkarma girişimlerine karşı sahra taburuyla, Bolayır mevziindeki Ağır Topçu taburu 21 nci alay emrinde olacaktır."⁷⁵

19/20 Şubat gecesi tabyalarda oluşan hasarın giderilmesi işleri 5 nci Ağır Topçu Alayı'nca ele alınmıştır. Tabyalardaki tüm toplar, muharebe öncesindeki duruma getirildiği gibi Kumkale Tabyasındaki dört top dışında, diğer bütün toplar da muharebeye hazır hale getirilmiştir. Geyikli ve Üvecik'te iken, Halileli bölgesine alınması emredilen 4 ncü Ağır Topçu Taburunun (iki batarya ve bir obüs takımı) Üvecik'teki bataryaların 24 Şubat'ta, Geyikli'deki bataryaların 25 Şubat'ta Halileli bölgesinde mevzilendirilmesi emredilmiştir. 25 Şubat bombardımanına Yeniköy yöresinde katılan obüs takımının da Halileli yöresine mevzi değiştirilmesi emredilmiştir.⁷⁶

19 ncu Tümen'in 25 Şubat'ta Gelibolu'ya gelmesiyle, yeni düzenler aldırılmıştır.⁷⁷

70 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-29, 1-37, 1-38.

71 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-29, 1-30.

72 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-7, 1-45, 1-47.

73 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 3964, Dos. H-7, F. 1-15.

74 ATASE Arşivi, No. 7/9746, Kls. 5338, Dos. H-3, F. 1-7.

75 ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-8, F. 14.

76 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-13, 1-15; Bu obüs takımının 3 Mart 1915 bombardımanına katıldığı anlaşılmaktadır.

77 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-17, F. 1-44, 1-45, 1-46.

“9 ncu Sahra Topçu Alayı; Bir dağ taburu sağ yan müfrezede emrinde olup, bir bataryası Büyük Anafarta’da, öteki bataryası Kocadere’de; 2 nci Sahra Taburunun bir bataryası Kocaçimen güneyinde, diğer bataryası Çifte Çamtepe kesiminde mevzide, 105 milimetrelilik obüs bataryası Domuzdere kesiminde mevzidedir.9 ncu Sahra Topçu Karargâhı, Çanakkale’dedir.

19 Şubat 1915 bombardımanı Birleşik Filo’nun Ertuğrul ve Orhaniye Tabyalarının etki alanlarının dışından yaptığı ateşlerine engel olmak için, Menderes Müfrezesindeki obüs takımı Yeniköy sırtları gerisinde; Alçıtepe’deki obüs bataryasından bir obüs takımı da, Ertuğrul Tabyası yöresinde kapalı mevzie yerleştirilmiştir.

25 Şubat 1915 bombardımanı Boğaz giriş tabyalarındaki topların Birleşik Filo tarafından tahrip edilmesi üzerine, 9 ncu Tümen ve 8 nci Ağır Topçu Alayı’na verilen emirde; Kabatepe’deki bataryaların Halileli bölgesine alınması istenmiştir.”

26 Şubat 1915 - 17 Mart 1915 Günleri ve Tahrip Müfrezelerine Karşı Alınan Önlemler

9 ncu Tümen Komutanı bunun üzerine Kumkale-Erenköy arasındaki kıyının bir çıkarma girişiminin ihtimaline karşı, gözetleme ve koruma için, Menderes bölgesindeki birliklerin alacakları düzenle ilgili olarak verdiği emirde:⁷⁸

“25 nci Piyade Alayı ve 8 ncu Sahra Topçu Alayı’nın 3 ncü Topçu Taburu, Menderes Müfrezesi emrinde olarak, Sarıçalı-Halileli bölgesinde bulunacağı, 25 nci Alay kıyı bölgesinin 64 ncü Piyade Alayı (Üvecik’ten Mahmudiye’ye alınan eski depo alayı) na verilmiştir. Bu alay, bir kısmıyla kıyı gözetlemesini sürdürürken, bir sahara bataryasıyla takviyeli bir taburuyla da Pınarbaşı’nda, Çanakkale Seyyar Jandarma Alayı’ndan bir taburun da toplu olarak Bergos’ta bulundurulacaktır.” Bir de yeni düzenlemelerle, bataryaların gizliliğe uyması (özellikle 8 nci Topçu Alayı 3 ncü Dağ Taburunun, 27 Şubat sabahı Sarıçalı beş kilometre kuzeyinde saklı kalması)da emredilmiştir.

27 Şubat günü ilgi İngiliz yazar Corbett: “....Şiddetli fırtına ve yağmur yüzünden genelde çıkarma hareketi ertelenmiş, geç saatlerde Irresistible’den sadece iki deniz takımı desteklediği Seddülbahir’e bir tahrip müfrezesi çıkarmakla yetinmişti. 27 Şubat’ta karaya çıkarılan bir müfrezinin kısa bir süre sonra Irresistible’nin Seddülbahir açığından yapmış olduğu himaye atışları altında gemiye alınmaları sağlandı.”⁷⁹

78 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-54.

79 Corbett, çıkarılan bu müfrezeye Seddülbahir yöresindeki havan bataryalarının tahribi görevi verildiği ve bunun da başarılı olduğundan söz etmektedir. Hâlbuki bu batarya 26 Şubat günü birleşik Filo topları tarafından tahrip edilmişti. Sir Julian Corbett, (Çev., Ali Rıza Seyfi), *Harekât-ı Bahriye*, C.II, Matbaa-i Bahriye, İstanbul 1926, s. 271, 272.

Müstahkem Mevki Komutanlığı, 27 Şubat günü yapılan tahrip müfrezesinin çıkarma girişiminin yenilenmesi ihtimaline karşı Boğaz'ın giriş bölgesinin piyade birlikleriyle daha güvenli biçimde tutulması planlanmıştır. 26 Şubat'ta kıyı kesiminin savunmasından sorumlu 5 nci Ağır Topçu Alayı'nın mevzilerinden 1 nci Topçu Taburunun ağırlıklarının 19 ncu Piyade Tümeni'ne devredilerek, bu taburun Kirte'de toplanması emredilmiştir. Ayrıca 5 nci Ağır Topçu Alayı'nın 2 nci Taburuna ait mevzilerini 9 ncu Tümene teslim ederek, Tabur'un Halileli'de toplanması ve böylece her iki topçu taburu personelinin oluşacak müfrezelerle giriş tabyalarında işe yarayacak ne varsa geriye taşınmaları, burada ağırlıkların oradaki piyade birliklerine bırakılması istenmiştir.⁸⁰

28 Şubat günü Başkomutanlık, takviye amacıyla Muhasara topçu taburunu Çanakkale'ye gönderdiğini, ayrıca çeşitli tür ve çapta sekiz topla, bir bataryanın gönderildiğini Müstahkem Mevkie bildirmiştir.⁸¹

1 Mart 1915 Müstahkem Mevki Komutanlığı, 9 ncu Piyade Tümeni'nin Anadolu yakasındaki birliklerine gerekli savunma düzenlemeleri aldırmıştır.⁸²

Bu arada, Başkomutanlık'a Müstahkem Mevkice bu gün saat 21.00'de sunulan bir raporla da, bölgenin savunma düzenlerinde yapılan değişikliklerle ilgili şu bilgiler verildi:⁸³

- a. Giriş tabyalarının susması üzerine Geyikli ve Üvecik'teki bataryaların Halileli sırtlarına alınarak, bunlara savaş gemilerinin Karanlık Liman'a serbestçe sokulmalarına ve gerekirse Boğaz'ın giriş bölgelerine çıkarma yapılmasının engellenmesine ateşleriyle yardımcı olmaları görevinin verildiği bildirilmiştir.⁸⁴
- b. Tenger'deki obüs bataryalarından biri, Morto limanı doğu sırtlarında mevzilenirilmiş olup, aynı görev verilmiştir.
- c. Kirte'deki 26 ncı Piyade Alayı, 27 nci Piyade Alayı'nın Eceabat'ta ihtiyatta bulunan bir taburu ve 9 ncu Topçu Alayı'nın iki bataryasıyla takviye edilmiş, bir piyade taburuyla, bir batarya Seddülbahir'e sürülerek adı geçen bölgenin gözetleme ve savunması pekiştirilmiştir.
- d. Anafarta bölgesinde değişiklik yoktur. 19 ncu Tümen, Eceabat'ta buluncaktır.⁸⁵

80 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 122, Dos. 572, F. 1-20.

81 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-67.

82 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-61, 1-62, 1-64.

83 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4660, Dos. H-12, F. 1-68.

84 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-61, 1-62, 1-64

85 Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, Birleşik Filo'nun Boğaz'a taarruza başlaması üzerine, tümenini derhal Sarafim Çiftliği'ne yöneltmiş, fakat çıkarma girişimi olmadığından, 19 ncu Tümen birlikleri Eceabat'a dönmüştür.

Bu arada Harbiye Nezareti'nden de Müstahkem Mevki emrine altı adet topun gönderildiği bildirilmiştir.⁸⁶

Bu güne dek Boğaz'da geçen muharebeler değerlendirilmiş olup; İntepe'deki 8 nci Ağır Topçu Alayı'nın 8 nci Bataryası, Halileli kuzeyinde mevzilenecek, bu günkü muharebelere katılan 4 ncü Ağır Topçu Tabımı ile birlikte toplam bir obüs bataryasıyla, değişik çapta üç batarya ve bir obüs takımından ibaret bir "Halileli Topçu Grubu" oluşturulmuştur.⁸⁷

Keza düşman gemilerinin Boğaz'da serbestçe hareket etmelerine engel olmak için, 1 nci Obüs Taburu'ndan bir batarya, Baykuştepe güneybatısında kapalı mevzie yerleştirilmiş; böylece Eskihisarlık'a dek olan kıyının ateş altında bulundurulması sağlanmıştır.⁸⁸

Müstahkem Mevkice bu gün verilen bir emirde; "...Boğaz'ın doğu kıyısında Karantina, kuzey ve doğusunda Kumkale'ye dek olan kıyının da 9 ncu Tümen'ce gözetlenip savunulması; geceleri mayın hatlarına yaklaşabilecek mayın arama-tarama gemilerini aniden ateş altına alabilmek için, 2 nci Ağır Topçu Tugayı'nca Tengerderesi'ne iki Ohacyüs topuyla, iki Şili dağ topu gönderilmesi ve bu topların, geceleri mevzide bulundurulurken, gündüzleri geriye çekilmesi; mayın arama gemileri hangi kıyıya yakın geçerse, o kıyidan birdenbire ateş edilerek, mayın arama etkinliklerinin önlenmesi ve bu gibi gemilerin, Boğaz giriş hattından içeri sokulmamasına çalışılması"⁸⁹ istenmiştir.

Aynı gün 1 nci Muhasara Topçu Taburu ve 150/14'lük topların görevleriyle ilgili bir yönerge hazırlanmıştır.⁹⁰

Müstahkem Mevkice alınan önlemlerden olarak, mayın hatlarının tahribini engellemek için, Kepez, Soğanlıdere arasında topçu takviyesine karar verilmiştir.⁹¹2 Numaralı Dardanos Bataryası Ulupınar'dan getirtilen toplarla güçlendirilmiştir. Denizaltılar için Nara'da mevzilendirilmesi plânlanan bir bataryayla, Anadolu Hamidiyesi'ndeki 12 nci Batarya, Akyarlar çevresinde, Çanakkale'ye dün gelen altı top Kumburnu'nda; iki Şili dağ topuyla iki Ohacyüs topu, geceleyin gelecek torpidolara ateş etmek üzere, Tengerderesi'nde mevzilendirilmiştir.

Gelibolu Yarımadası'ndaki 9 ncu Tümen birlikleriyle, 19 ncu Tümen'in 3 Mart 1915'teki durumlarına gelince:⁹²

86 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi I nci Kitap*, s.140.

87 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-26, 1-27.

88 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi I nci Kitap*, s.142.

89 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, 1-72.

90 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-73.

91 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-14.

92 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi I nci Kitap*, s.143.

"Maydos Müfrezesi: Sağ Yan Müfreme Komutanlığı (27 nci Alay Komutanlığı) Kocadere'de, Bursa Seyyar Jandarma Taburu, karargâhıyla Turşun'da, birer bölüğüyle Ece Limanı ve Küçük Anafarta'da; 27 nci Alay'dan takviyeli 1 nci Tabur Kocaçimen Tepe doğusunda, 27 nci Alay'ın 2 nci Taburu Arıburnu ve Kabatepe bölgesindedir. Bu taburların birer bölüğünden oluşan müfreme, Ağıldere-Arıburnu doğusundaki sırtlarda yerleştirilmiş olup, bu kuvvet, Arıburnu'nu mutlaka savunacaktır; Ağıldere ve Kabatepe yönlerini de yan ateşleriyle koruyacak ve gerisindeki dağ bataryasının da güvenini sağlayacaktır.

9 ncu Sahra Topçu Alayı'nın 3 ncü Dağ Topçu Taburu'ndan bir batarya, Kocaçimen çevresinde mevzide; öteki bataryasıyla, Kocadere'de Sol Yan Müfreme Komutanlığı (26 nci Alay Komutanlığı) Kirte'de; 26 nci Alay'ın 4 ncü Taburu Kumtepe, Sarıtepe, Zığındere bölgesinde; 26 nci Alay'ın 2 nci Taburu ve 16 ncı Bölük Kirte'de, bir ağır makineli tüfekle takviyeli 26 nci Alay'ın 3 ncü Taburu Morto limanında ve Tekke Koyu (fenere kadar) bölgesinde; öteki iki bölük Harap kale'de; 27 nci Alay'ın 3 ncü Taburu Harap kale kuzeyinde; 2 nci Sahra Topçu Taburundan bir batarya, 4 ncü Tabur bölgesinde Çifteçamlar Tepe'de mevzide; öteki batarya Kirte'de; 105 milimetrelük obüs bataryasından bir obüs takımı Kanlıdere-Maltepe deresi arasında mevzide, 26 nci Alay'ın 3 ncü Taburu'nu desteklemektedir.

9 ncu Sahra Topçu Alay karargâhları Kalvert Çiftliği'nde, 9 ncu Topçu Alayı 1 nci Sahra Topçu Taburu, 25 nci Alay emrinde olup, bir bataryası İntepe batısında mevzide, öteki batarya Kalvert Çiftliği'nde; 8 nci Sahra Topçu Alayı'nın 3 ncü Dağ Topçu Taburu, 64 ncü Piyade Alayı emrinde olup, bir bataryası Yeniköy kuzeyinde mevzide, öteki bataryası, Üvecik'tedir.

4 Mart günü Seddülbahir bölgesinde; 26 nci Alay'ın 3 ncü Taburu, Morto limanı ve çevresinin gözetleme ve savunmasında; 27 nci Alay, 3 ncü Taburu da, Seddülbahir Tabyası-Tekkeburnu kıyı kesiminin gözetleme ve savunmasıyla görevlendirilmiş olup, bu birlikler bir ağır makineli tüfek takımı ve bir obüs bataryasıyla desteklenmektedir.⁹³

Scorpion Muhribi de, İntepe'den ateş eden bataryayı susturduktan sonra, ateşini Türk piyadesine kaydırmıştır.⁹⁴

Seddülbahir bölgesinde; dört ağır makineli tüfekle takviyeli bir deniz piyade bölüğüyle, bir tahrip, ölçme ve kıyı müfrezesinin öğleden sonra iki zırhlının ateş desteği altında Morto limanına çıkarılmasına başlandı. Müfreme, Seddülbahir köyü ile tabya arasındaki alana ulaştıysa da, Türk ateşleri etkisiyle daha ileri gidememiştir. Diğer bir müfreme, ilerleyerek köye girmeye çalışmıştır. Şiddetli ateş altında, öteki gibi ateş tutmayan yerlere çekilmek zorunda kalmışlardır. Gemilerin yeniden ateşe başlamalarından sonra, köye girilebilmeyi başarmışlardır. Yine bu kez de bir Türk bataryasının yan

93 ATASE Arşivi; No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-32.

94 Genelkurmay, Çanakkale Cephesi 1 nci Kitap, s.146.

ateşine hedef olmuşlardır. İlerleme imkânının kalmadığını ileri sürülerek, Ocean'dan 200 kişilik bir takviye istemiş, fakat Amiral de Robeck, daha fazla kuvveti tehlikeye atmamak için, bu öneriyi benimsememiştir.⁹⁵

5 Mart günü Müstahkem Mevki Komutanlığı, Queen Elizabeth ile Boğaz'daki gemiler arasında telsiz irtibatı varsa bozulmasını emretti.⁹⁶

Queen Elizabeth'in rahat ateş etmesine karşı ateşleriyle engel olması için, Kumtepe yöresindeki sahra bataryasına emir verilmiştir. Sahra bataryası da ateşin bir kısmını üzerine çekmeyi başarmıştır. Bu günkü harekât sırasında, Kabatepe açığından Boğaz'daki tabyalara yöneltilen ateşlerin gözetleme ve kontrolüyle görevlendirilen uçaklardan biri arızalanıp, diğeri de yerden açılan piyade ateşleri sonucu isabet alarak geri dönmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle atışların kontrolü tümüyle Boğaz'a giren gemilere kalmıştır. Bu gemiler de, yerlerinin belirlenmesi güç olan gizli Türk bataryalarının ateşleriyle karşı karşıya bulunuyorlardı.⁹⁷

6 Mart günü Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın, 5 Mart 1915 akşamı 19 ncu Tümen'e gönderdiği bir emirde⁹⁸ İngilizler, son günlerde elde ettikleri muharebe tecrübelerinde, Boğaz'daki tabyalarla cepheden savaşamayacağını anlamış olduklarından, Namazgâh ve Rumeli Mecidiye Tabyalarını bu kez Kumtepe-Kabatepe açıklarındaki muharebe gemisiyle bombardımana başlamışlardır (5 Mart). Muharebe gemisinden yapılan bu aşırma atışları, bölgedeki 19 ncu Tümen bataryalarınınca tedirgin edilerek sağlıklı olmasının engellenmesine çalışıldığına işaretle Birleşik Filo'nun, aşırma atışlarını bu gün de sürdürmesi olasılığına karşı, ilgililerin dikkati çekilmiştir. Düşmanın beklenebilecek bu tür hareketlerinin tümüyle engellenmesi amacıyla, 8 nci Ağır Topçu Alayı'nın Tenger'deki 3 ncü Obüs Bataryası'nın 5/6 Mart gecesi Kumtepe yöresinde mevzilendirilmesi" istenmiştir. Emir derhal uygulanmış ve batarya, 6 Mart sabahı ateşe hazır duruma getirilmiştir. Yine bu emirde, altı toplu kısa muhasara bataryasının da, 19 ncu Tümen Kabatepe çevresinde mevzilendirileceği bildirilmekteydi.

Komutanlık, ayrıca Nara'da bulunan Barbaros Hayrettin Muharebe Gemisi'ne, Eceabat açıklarından yapacağı aşırma, atışlarıyla Kabatepe kıyılarındaki Queen Elizabeth'in ateş altında alınmasını emrettiğinden, Barbaros da, Eceabat önlerinde demirleyerek, gözetleyicilerini Eceabat, batısındaki dağın batı yamaçlarına sürdü. Plân gereğince Queen Elizabeth, dünkü (5 Mart) yerini aldı, fakat öğleden sonra harekâta başlayabildi ve ancak beş mermi atabildi. Bunda Müstahkem Mevkice 5 Mart akşamından itibaren alınan önlemlerin etkisi olmuştu.⁹⁹

95 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi I nci Kitap*, s.147.

96 *A.g.e.*, s.152.

97 *Aynı yer*.

98 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-78; ATASE Arşivi; No. 6/9565, Kls. 4936, Dos. H-3, F. 1-2.

99 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi I nci Kitap*, s.153.

Eceabat açıklarında demirlemiş bulunan Barbaros, saat 10.57'de büyük çaplı toplarıyla yukarıda açıklanan hedefine ateşe başlamıştı. Keza 6 Mart sabahı ateşe hazır bulunan obüs bataryası da, ateşi aynı hedefe yönelterek dokuz mermi atmıştı.¹⁰⁰ Barbaros'un bu günkü harekâta attığı toplam mermi sayıysa, 21'i bulmuştu.

Barbaros ve obüs bataryasından atılan mermilerin, Queen Elizabeth'in yakınına düğmeleri, onu yer değiştirmek ve bunun sonucu olarak da, 18.300 metreden daha fazla bir mesafeden ateş etmek zorunda bırakmıştı.¹⁰¹

Ocean ile Majestic muharebe gemilerinin desteği altında mayın arama- taramayla görevli balıkçı gemilerinin 8/7 Mart gecesi Boğaz'da başlattıkları mayın temizleme operasyonu, mayın hatlarını koruma bataryalarının yoğun ve etkili ateşleri altında başarısızlığa uğramıştır.¹⁰²

7 Mart 1915 günü düşman saldırılarını etkisiz kılmak için büyük bir çaba içinde bulunan Müstahkem Mevki Komutanlığı, eldeki cephanenin çok sınırlı kullanılması gereğine karşın, düşman saldırılarını sonuçsuz bırakmak için, bu gün oldukça fazla cephane tüketmek zorunda kalmıştır.

Komutanlık, özellikle 7 Mart'taki Boğaz muharebesinin sonucuyla ilgili olarak birliklere yayımladığı şu ilginç emrinde; "*Boğaz'da üç saat süren muharebe sırasında, Birleşik Filo'nun merkez tabyalarına yaklaşık 750 mermi attığı, fakat önemli bir hasar olmadığı, buna karşılık Türk topçusunun Agamemnon ve Nelson muharebe gemilerinde birçok isabetler kaydettiği*" vurgulanıyor ve hitap şöyle bitiyordu: "*Düşmanın şiddetli ateşi altında bataryalarımız, sükûnetle ve düzenle görevlerini yaptılar, subay ve erlerin gösterdikleri görev isteği, özveri duygusu her türlü takdir ve övgünün üstündedir. Tümüne teşekkür ederim.*"¹⁰³

10 Mart günü Boğaz'daki harekâta gelince; sabah saatlerinde iki muharebe gemisinin, Seddülbahir, Kumkale ve Ertuğrul Tabyası ile Tekke burnundaki mevzileri bombardımanından sonra, Boğaz'a giren bir torpido, Morto limanındaki obüs bataryasının ateş açması üzerine, uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Bir muharebe gemisi, Eski Hisarlık'a ateş ederken, Menderes ağzında duran öteki muharebe gemisi de, İncepe, Eski Hisarlık ve Tenger bölgesindeki obüsleri ateş altına almıştır. Tenger bölgesine dek ilerleyen muharebe gemisi, buradaki obüslerin karşı ateşleriyle geri çekilmiş ve akşama doğruysa, karşılıklı ateşler kesilerek, gemiler Boğaz dışına çıkmıştır.¹⁰⁴

100 ATASE Arşivi, No. 7/9592, Kls. 5338, Dos. H-2, F. 1-173.

101 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi I nci Kitap*, s.154.

102 ATASE Arşivi, No. 2/3, Dos. 10, F. 1-1; ATASE Arşivi; No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-37. ATASE Arşivi; No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-81.

103 ATASE Arşivi, No. 9565, Kls. 4936, Dos. H-3, F. 1-23.

104 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi I nci Kitap*, s.160.

Türk Kuvvetlerinin 17Mart 1915 Durumu: Bu Güne Kadar Alınan Takviye Önlemleri ve Düzenlemeler

Müstahkem Mevki, 9 ncu Tümen'den, Yeniköy sırtları ve Halil tepelerinde bulunan ve gerektiğinde Kumköy yöresinde yerleştirilecek bataryalarla, Kumkale çevresi, Boğaz'ın iç kesimi ve Yenişehir önünde yoğun ve etkili bir ateş sağlanmasını isteyen emri izlemiştir. Bu arada Akyarlar'daki bataryanın eksikleri tamamlanmış, Ulupınar'dan getirilerek buraya mevzilendirilen Cevat Paşa Bataryası'na ait bir top mevziinin de beton işi bitirilmiştir. Erenköy'deki mevzilere yerleştirilmek üzere, 8 nci Ağır Topçu Alayı'ndan bir batarya gönderildiği gibi, bir obüs takımının da, Boğaz'daki mayın hatlarını ateş altına alacak biçimde Karantina yöresinde mevzilendirilmesi istenmiştir. 11 Mart günü dört topluk bir muhasara bataryası, Kepez'de yerleştirilmiş, Çanakkale'den gelecek bir Alman bataryası için de, burada mevzi hazırlanmıştır.¹⁰⁵

14 Mart tarihli gelen emirde Müstahkem Mevki Komutanlığı ayrıca, ilgili tüm birliklerine, Birleşik Filo'mun, gerek tahrip müfrezeleriyle, geceleri tabyalara yöneliktebileceği baskınlara karşı alınacak önlemler, gerekse mayın hatlarına karşı düzenlemekte olduğu arama-tarama etkinliğini engellemek için 2 nci Ağır Topçu Tugay Komutanlığı'na gerekli ayrıntılı emir ve yönergeleri göndermiştir.¹⁰⁶

Bu emir ve yönergelerde, özellikle Boğaz'dan mayın hatlarının korunmasıyla görevli iki kıyıda mevzilendirilmiş bataryaların birbirini vurmuyacak biçimde mesafelerini düzenlemeleri, kısaca ve bir başka deyişle ateş disiplininin sağlanması üzerinde durulmuştur. Geceleri bataryalarını hedeflerini aramakla görevli ışıldak müfrezesinin etkinlikte bulunan ışıldakların bu görevlerini etkin ve yönergeye uygun olarak yapmalarını sağlayacak biçimde kullanılmaları hususunda ilgili birlikler uyarılmıştır.¹⁰⁷

Kabatepe'den Birleşik Filo'nun, 'Merkez Tabyalarına' yönelik aşırma atışlarının engellenmesine büyük önem verilmiştir.¹⁰⁸ Nitekim bu amaçla 8 nci Ağır Topçu Alayı'ndan bir obüs bataryası Kumdere çevresinde Çanakkale'deki 10 muhasara topunun, Eceabat'a getirilen altısından dördü Kabatepe'nin güneydoğusunda (Sağ Yan Müfrezesi bölgesinde)¹⁰⁹ diğer ikisi de, Çamtepe'de (Sol Yan Müfrezesi bölgesinde) mevzilendirilmiştir.¹¹⁰

Boğaz girişinde hemen her gün, Birleşik Filoca yapılan bombardımanlar İngiliz, Fransızların, Boğaz'a karadan da taarruzda bulunacakları ihtimalini güçlendiriyordu. Bu nedenle 19 ncu Tümen'e; Morto limana, Seddülbahir-Ertuğrul Tabya arasında, tabyalar içinde ve Tekkeburnu'nda güçlü piyade mevzilerinin hazırlanması, özellikle

105 Aynı yer.

106 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4673, Dos. 295, F. 18.

107 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-6.

108 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-76, 1-78.

109 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 118, Dos. 555, F. 16-4.

110 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4869, 4836, Dos. H-9, F. 1-5.

Harap Tabya tahkimatının güçlendirilmesi, elverişli yerlere mevzilendirilecek obüs, sahra ve dağ bataryalarıyla, Boğaz giriş kıyıları ve çıkarma araçlarının en etkin biçimde ateş altında bulundurulması yönünde gerekli düzenlemelerin yapılması istenmiştir (10 Mart). Birleşik Filo'nun, Boğaz'ın kesin savunmasını oluşturan merkez topçu gruplarına yönelik etkili ateşlerine engel olunması için Dardanos ve Baykuş (Rumeli, Mesudiye) Bataryalarına, menzilleri içinde bulunduğu sürece bu gemileri ateş altına almaları emredilmiştir.¹¹¹

17 Mart Günü Müstahkem Mevki Komutanlığınca Alınan önlemler

Çeşitli kaynaklardan alınan haberler, İngiliz ve Fransızların geniş ölçüde bir çıkarma hazırlık ve etkinliği içinde olduğu izlenimini uyandırıyor. Gelişmeleri yakından izleyen Müstahkem Mevki Komutanlığı, 17 Mart'a kadar yukarıda açıklanan önlemlere ilâve olarak, bir çıkarıma ihtimaline karşı Boğaz savunmasının, başta ateş gücü olmak üzere, olabildiğince pekiştirilmesini amaçlayan önlemlere başvurdu.¹¹²

Bu gün İstanbul'dan gelerek Kilitbahir'e çıkarılan bir obüs bataryası, mevzilendirilmek üzere, Tenger bölgesine gönderildi. Ece ve Morto limanlarıyla, Tekke koyu ve Kumdere'de mevzilendirilmek üzere, altı nordanfilt ile dört adet 37 milimetrelik top gönderilmesi için, 2 nci Topçu Tugay Komutanlığına emir verildi. 4 ncü Ağır Topçu Alayı'ndan 19 ncu Tümen'e altı adet nordanfilt tertiplenmiştir. 9 ncu Tümen, bu silaha ihtiyaç duyulursa, 3 ncü Ağır Topçu Alayı'ndan tertip edileceği bildirilmiştir. Yeni gelen bir obüs bataryasının, 1 nci Obüs Taburu ile birlikte düşman savaş gemilerini ateş altına, almak ve özellikle Seddülbahir yöresine yapılacak bir çıkarmaya karşı kullanılmak üzere, elverişli mevzilere yerleştirilmeleri emredilmiştir. Düşman çıkarmasının önlenmesi için, kıyıda koşulu obüs bataryalarının, çıkan düşman denize dökülünceye dek, doğrudan 9 ncu ve 19 ncu Tümen Komutanları emir ve komutasında kalacakları bildirilmiştir. 9 ncu Piyade Tümeni'nin Gelibolu yarımadasındaki birlikleri, sağ ve sol yan müfrezeleri adı altında buradaki 19 ncu Tümen Komutanlığı emri altındadır.¹¹³

9 ncu Tümen Komutanlığı, Ece Limanı, Kumdere, Teke koyu ve Morto limanına ikişer 37 milimetre çapında topun mevzilendirilmesinin uygun olacağını bildirdi. Bunun üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığı, 17 Mart 1915'te 9 ncu Piyade Tümeni'ne 37 milimetrelik dört toplu, altı nordanfildin verilmesini 2 ncü Ağır Topçu Komutanlığına emretmiştir.¹¹⁴

Bu müfrezelerin yarımada'daki düzenleri,¹¹⁵ karargâhıyla Kurucadere'de bulunan Sağ Yan Müfrezesi (bir tabur eksik 27 nci Piyade Alayı, Bursa Seyyar Jandarma

111 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi 1 nci Kitap*, s.173.

112 Aynı yer.

113 A.g.e., s.174.

114 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-6, 1-18.

115 ATASE Arşivi, No. 6/9565, Kls. 4936, Dos. H-5, F. 1-2.

Taburu, bir dağ topçu takımı, bir muhasara bataryası, bir mantelli topçu takımı, bir ağır makineli tüfek takımı, iki nordanfilt). Koyun Limanı Değirmenli çizgisiyle, Kabatepe-Eceabat (dâhil) arasındaki kesimin gözetleme ve korunması görevindedir.¹¹⁶

Karargâhıyla Kirte (Alçıtepe)'de bulunan Sol Yan Müfrezesi (26 nci Piyade Alayı, 27 nci Alayı'nın 3 ncü Taburu, bir sahra topçu taburu, bir obüs bataryası, bir ağır makineli tüfek ve Nordanfilt takımı) de; Sağ Yan Müfrezesi güney ara hattıyla, Seddülbahir arasındaki kesimin gözetleme ve korunması görevinde olmak üzere, her iki müfreme, gereken düzenleri almışlardır.¹¹⁷

Anadolu yakasında ve karargâhıyla Kalvert çiftliğinde bulunmakta olan 9 ncu Tümen, bizzat kendi kuruluş ve emrindeki birlikleri (25 nci Piyade Alayı, Beyoğlu Seyyar Jandarma Alayı, 2 nci Seyyar Jandarma Taburu, 64 ncü Piyade Alayı, ikişer bataryalı birer sahra ve dağ topçu taburuyla, bir Brodwell adi ateşli batarya, ağır makineli tüfek bölüğü ve bir nordanfilt takımı) genellikle Karantina-Kumkale arasında Boğaz'ın iç kesimiyle Kumkale-Kumburnu (dâhil) arasındaki Ege Denizi kıyılarını gözetlemek ve özellikle Kumkale dolayını düşman çıkarma girişimlerine karşı savunmak üzere düzenlenmiş bulunuyorlardır.¹¹⁸

3 ncü Kolordu, 13 Kasım 1914'te Karargâhı Çanakkale'den Gelibolu'ya alındı. Kuruluşundaki 7 nci 19 ncu Tümen ve 4 ncü Süvari Alayı ile Bolayır mevziindeki 4 ncü Ağır Topçu Alayı'nın 1 nci Ağır Topçu Taburu ve Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu da emrinde olduğu halde, Başkomutanlık emri gereği Koyun Limanı-Değirmenler çizisinin kuzeydoğusundan Saros Körfezi'ndeki Karaçalı'ya dek olan kıyı kesimini gözetleme ve koruma görevini sürdürüyordu.¹¹⁹

17 Mart günü Erenköy-Tenger Bölge Komutanlığı Erenköy'dedir. Erenköy dolayındaki Erenköy 2 nci Ağır Obüs Taburu'nda 4 ncü, 5 nci, 6 ncü Batarya olarak 12 adet 150/10.8 çaplı adi ateşli obüs; İntepe 4 ncü Ağır Topçu Taburuna bağlı Erenköy dolaylarında dört adet 120/30 çaplı Bulgar Muhasara Topu, 2 nci, 3 ncü, Batarya olarak İntepe dolaylarında sekiz adet 120/30 çaplı Bulgar Muhasara Topu, Karantina dolayında 4. Obüs Takımı'nda 120/11.6 çaplı iki adet sahil savunma topu ile yine aynı bölge komutanlığı Numune Topçu Taburuna bağlı 7 nci, 8 nci Batarya olarak Karantina dolaylarında sekiz adet 150/10.8 cm çaplı adi ateşli obüs mevcuttur. Binbaşı Halit gurubu Erenköy; Yüzbaşı Ali gurubu Karantina; Yüzbaşı Hasbi gurubu da İntepe top hizmetlerinden sorumludur.¹²⁰

116 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-10, F. 1-20,

117 ATASE Arşivi, No. 7/9746, Kls. 5337, Dos. H-4, F. 1-4, 1-10, 1-16.

118 ATASE Arşivi, No. 1/65, Kls. 1964, Dos. 305, F. 1-106-107; ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4336, Dos. H-10, F. 1-15, 1-17; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-1, 1-6.

119 ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-5, F. 1-16; ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-9, F. 1-7; ATASE Arşivi, No. 6/2514, Kls. 4831, Dos. H-1, F. 1-51-24, 1-37.

120 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi I nci Kitap*, Belgeler: Kuruluş 9; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 69, F. 1-13.

Kadro dışı bulunan mantelli toplardan ikisi uçaksavar göreviyle Erenköy'de mevzilendirilmiştir.¹²¹

Anadolu Mecidiye Tabyası'nda bulunan havan bataryası, Erenköy kuzeyinde mevzilendirilerek Erenköy Bölge Komutanlığı'nın emrine verilmiştir.¹²²

17 Mart 1915 Günü İtibariyle Sahil Savunmasında Son Durum

Kolordunun kuzeyde Yeniköy- Bolayır tahkimli hattında ise, altışar toptan kurulu dört mantelli bataryayla, kızaklı toplardan oluşan üç topçu takımı bulunuyordu.

Müstahkem Mevki ve 2 nci Topçu Tugay Karargâhları Hacıpaşa çiftliğindedir.

3 ncü Ağır Topçu Alayı ve 1 nci Ağır Topçu Taburu Karargâhı Anadolu Hamidiye Tabyasındadır.

İnci Ağır Topçu Taburu

1 nci Batarya: Dardanos Tabya'da (beş adet 150/40'lık gemi topu).

2 nci Batarya: Anadolu Hamidiye Tabyası'nda (iki adet 355/35'lik kıyı topu).

3 ncü Batarya: Anadolu Hamidiye Tabyası'nda (üç adet 240/35'lik kıyı topu).

4 ncü Batarya: Anadolu Hamidiye Tabyası'nda (dört adet 240/45'lik kıyı ve üç adet 37 milimetrelik uçaksavar topu).

5 nci Batarya: Kepez'de (üç adet 75/40'lık, üç adet 57/40'lık gemi topu).

Anadolu Mesudiye Bataryası: Akyarlar kuzeyinde Aktepe'de (altı adet 57/40'lık toptan oluşacak bu batarya henüz kurulmaktadır).

Cevat Paşa Bataryası: Akyarlar'da (sekiz adet 150/26'lık toptanı dördü, 18 Mart'ta mevzilendirilmiş durumdadır).

12 nci Batarya: Akyarlar'da (dört adet 87/24'lük mantelli top).

Sehpalı Batarya: Kepez köyü, dolayında (4 adet 150/14'lük Muhasara topu).

2 nci Ağır Topçu Taburu

6 ncü Batarya: Anadolu Mecidiye Tabyası'nda (bir adet 260/22'lik iki adet 240/22'lik ve bir adet 210/22'lik kıyı topu).

7 nci Batarya: Anadolu Mecidiye Tabyası'nda (iki adet 280/22'lik, iki adet 260/22, bir adet 240/22'lik kıyı topu).

11 nci Batarya: Anadolu Mecidiye Tabyası'nda (altı adet 210/6.4'lük havan).

121 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 118, Dos. 555, F. 16-4.

122 Genelkurmay, Çanakkale Cephesi 1 nci Kitap, s. 232.

8 nci Batarya: Nara Tabyası'nda (altı adet 240/22'lik, 1 adet 260/ 22'lik kıyı topu).

10 ncu Batarya: Çimenlik Tabyası'nda (1 adet 355/22'lik, bir adet 355/22'lik, bir adet 240/22'lik ve 1 adet 210/32'lik kıyı topu).

4 ncü Ağır Topçu Alayı

2 nci Ağır Topçu Taburu (17 değişik çapta batarya + 2 topçu takımı).

4 ncü Batarya: Namazgâh Tabyası'nda (1 adet 260/22'lik, iki adet 240/22'lik ve 1 adet 210/22'lik kıyı topu).

5 nci Batarya: Rumeli Mecidiye Tabyası'nda (dört adet 240/35'lik, iki adet 280/22'lik kıyı topu).

6 nci Batarya: Rumeli Hamidiye Tabyası'nda (iki adet 355/35'lik kıyı topu).

7 nci Batarya: Namazgâh Tabyası'nda (iki adet 240/35'lik, bir adet 240/22'lik ve bir adet 210/22'lik kıyı topu).

8 nci Batarya: Havuzlarda (altı adet 87/24'lik mantelli top).

9 ncu Batarya: Yıldız Tabyası'nda (altı adet 150/26'lik kızaklı top, dört adet 210/6.4'lük havan).

10 ncu Batarya: Namazgâh Tabyası'nda (bir adet 240/22'lik, üç adet 210/22'lik kıyı topu).

11 nci Batarya: Namazgâh Tabyası'nda (bir adet 260/22'lik, bir adet 240/22'lik, iki adet 210/22'lik kıyı topu).

12 nci Batarya: Değirmenburnu Tabyası'nda (dört adet 240/22'lik kıyı topu).

13 ncü Batarya: Değirmenburnu Tabyası'nda (iki adet 240/22'lik, bir adet 210/22'lik top).

14 ncü Batarya: Soğanlıdere'de (dört adet 87/24'lük mantelli top).

15 nci Batarya: Tengerdere'de (10 adet 210/6.4'lük havan).

16 ncü Batarya: Tekealtı'nda (dört adet 87/24'lük mantelli top).

17 nci Batarya: Baykuş'ta (üç adet 1'50/45'lik gemi topu).

Muinizafer Bataryası: Baykuş'ta (dört adet 75/40'lik gemi topu).

47 mm'lik Batarya: Kumburnu'nda (altı adet 47/40'lik gemi topu).

47 mm'lik Batarya: Soğanlıdere'de (altı adet 47/40'lik gemi topu).

Şili Dağ Topçu Takımı: Tenger'de (iki adet 65 milimetrelik Şili Dağ Topu).

Ohacyüs Topçu Takımı: Tenger'de (iki Ohacyüs topu).

Uçaksavar Topçu Takımları

Namazgâh, Havuzlar, Baykuş uçaksavar takımları (ikişer adet 37 milimetrelük uçaksavar topu).

Bağımsız 1 nci Koşulu Muhasara Topçu Taburu

1 nci Batarya: Soğanlıdere'de (dört adet 120/24'lük top),

2 nci Batarya: Havuzlar'da (dört adet 120/24'lük top),

3 ncü Bataryası: Baykuş'ta (dört adet 120/24'lük top).

Erenköy - Tenger Bölge Komutanlığı: Erenköy'de.

8 nci Ağır Topçu Alay Komutanlığı

1 nci Ağır Obüs Taburu: Tenger'de,

1 nci Batarya: Tenger bölgesinde (dört adet 150/10.8'lik obüs)

2 nci Batarya: Tenger bölgesinde (dört adet 150/10.8'lik obüs),

3 ncü Batarya: Tenger bölgesinde (dört adet 150/10.8'lik obüs),

120 milimetrelük obüs bataryası: Eskihişarlık dolayında (altı adet 120/11.6'lik obüs),

2 nci Ağır Obüs Taburu: Erenköy'de,

4 nci Batarya: Erenköy dolayında (dört adet 150/10.8'lik obüs),

5 nci Batarya: Erenköy bölgesinde (dört adet 150/10.8'lik obüs),

6 ncü Batarya: Erenköy bölgesinde (dört adet 150/10.8'lik obüs),

Numune Topçu Taburu

7 nci Batarya: Karantina bölgesinde (dört adet 150/10.8'lik obüs),

8 nci Batarya: Karantina bölgesinde (dört adet 150/10.8'lik obüs),

4 ncü Ağır Muhasara Topçu Taburu (120/30'lik ağır topçu taburu),

1 nci Batarya: Erenköy bölgesinde (dört adet 120/30'luk muhasara topu).

2 nci Batarya: İntepe'de (dört adet 120/30'luk muhasara topu),

3 ncü Batarya: İntepe'de (dört adet 120/30'luk muhasara topu),

4 ncü Obüs Takımı: Karantina bölgesinde (iki adet 120/11.6'lik obüs).

Bu açıklamalara göre kısaca, Çanakkale Boğazı'nın doğu yakasındaki 3 ncü Ağır Topçu Alayı; batı yakasındaki 4 ncü Ağır Topçu Alayı ve Erenköy Bölge Komu-

tanlığı kuruluşlarındaki toplam top sayılarıyla bunların çap ve çap uzunlukları aşağıda gösterilmiştir.¹²³

Bu 230 top içerisinde, çeşitli tarihlerde gemilerden, sökülüp Müstahkem Mevki Komutanlığı'na verilen ve çoğu mayın hatlarını koruyan bataryalarda bulunan toplar:

150 milimetre çapında 8 adet, 75 milimetre çapında 7 adet, 57 milimetre çapında 9 adet, 47 milimetre çapında 12 adet.

Uçaksavar görevinde kullanılan ve çizelgede gösterilen 37 milimetrelilik 8 toptan ayrı olarak kadro dışı bulunan mantelli toplar, uçaksalar göreviyle aşağıdaki yerlerde mevzilenmiştir.¹²⁴

Bunlardan başka Cephane Depo Müfrezesi'nde bulunan kadro dışı adi ateşli toplardan Soğanlı ve Kepez'de birer atış ve eğitim bataryası bulunmakta Dardanos, Erenköy, Baykuş ve Tenger dolaylarında yine bu toplardan oluşturulan birçok sabite bataryalar yer almaktadır.

Kısaca yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere, her ne kadar Boğaz iki tarafında yetiştirilen çeşitli çaptaki top sayısı 230'u bulmaktaysa da, bunlardan aynı çizelge sonunda belirtildiği şekilde ancak toplam 82 topun 18 Mart 1915 muharebelerine katıldığı anlaşılmaktadır.¹²⁵

19 Mart- 25 Mart 1915 Günleri Savunma Hizmetleri

Birleşik Filo ile Boğaz'ı zorlayarak bir ay içinde İstanbul'u almayı tasarlayan Anlaşma Devletlerinin, 18 Mart Boğaz savunması karşısında yenilgisinden sonra, büyük bir düş kırıklığına uğradıkları bir gerçektir.¹²⁶ Bununla beraber onların, iç ve dış kamuoyunda kırılan prestijlerini yeniden kurabilmek için, Osmanlı'nın siyaset merkezi ve birinci derece stratejik hedef oluşturan İstanbul'u her ne pahasına olursa olsun ele geçirebilmek arayışı için de oldukları aşikârdır.

Bu itibarla Anlaşma Devletlerinin, başarıya ulaşmayan deniz harekâtının, karadan da denenebileceğini hesaba katan Türk komutanları, bir yandan yinelenebilecek bir saldırıya karşı Boğaz savunmasını pekiştirmeyi (yeni mayın hattı döşenmesi; hasar gören topların ateşe hazırlanması ve yeniden getirilen toplarla takviyesi gibi) sür-

123 ATASE Arşivi; No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 69, F. 1-13.

124 ATASE Arşivi; No. 1/1, Kls. 118, Dos. 555, F. 16-4.

125 Çanakkale Boğazı Muharebesi, Askerî Tarih Bülteni, ATASE Başkanlığı Yayınları, S.10, s. 81-82.

126 "18 Mart 1915 günü muharebenin öğleden sonraki bölümünü Çanakkale Boğazı'nın içinde izleyen Akdeniz Sefer Kuvvetler Komutanı General Ian Hamilton, İnflexible ve Goulois'in yarı batar durumunda Boğaz'dan çıkışlarını da görerek, Çanakkale Boğazı'nın gemilerle zorla geçilebileceği kanısında olmadığını 19 Mart 1915 akşamı Londra'ya, Harbiye Nezaretine bildirdi. Bu telgraf, Lord Kitchener'in denizden kazanabilecek başarı konusundaki umutlarını sarstı."; Cecil Faber Aspinall-Oglander, (Çev. Tahir Tunay), *Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı*, C. I, Askerî Matbaa, İstanbul 1939, s.114.

dürürken, öte yandan da, yapılabilecek çıkarmalara karşı bölgedeki kara birliklerini güçlendirme kararı aldılar.

Müstahkem Mevkii Komutanlığı, Birleşik Filo'nun 18 Mart'ta Boğaz'da uğradığı ağır yenilgi üzerine, İngiliz ve Fransızların, her ne pahasına olursa olsun Boğaz'ı aşmak için, bu kez karadan girişebilecekleri çıkarmalara karşı mevcut savunma düzeyinin hem gözden geçirilmesi hem de pekiştirilmesiyle ilgili olarak 20 Mart'ta Başkomutanlığa tamamlayıcı değişiklikler yapılması yönünde önerisinde bulundu.¹²⁷

19 Mart 1915 günü Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı Karargâhı Sarıcaeli'ne yerleştirilmeye başlandı. Çimenlik Tabya'da bulunan 355/35'lik toptan alınan parçalarla 2 nci top, 23 Mart 1915'te ateşe hazır duruma getirilmiştir. Anadolu Hamidiye Tabyası ile Rumeli Mecidiye Tabyası'nın siperlerindeki hasarlar giderilmiş ve siperler kum torbalarıyla pekiştirilmiştir. Namazgâh Tabyası'nda hasara uğrayan 240/22'lik top, 24 Mart 1915'te tamir işlemi tamamlanmıştır.¹²⁸

Müstahkem Mevki Komutanlığı, Başkomutanlık emrini göz önünde bulundurarak 23 Mart'ta birliklerine¹²⁹: “Akdeniz Sefer Kuvvetler Komutanı General Ian Hamilton'un Bozcaada'ya gelmiştir. Şu ana kadar 40.000 Fransız askerinin; ayrıca Avustralya ve Cezayirli askerlerden oluşan 50.000 kişilik bir kuvvetin de Mondros'ta toplandığının haber alınmıştır” şeklindeki istihbari bilgiyi ulaştırmıştır.

Müstahkem Mevki Komutanlığı, 22 Mart'ta aldığı cevap çerçevesinde¹³⁰ verdiği emirler gereği 24 Mart'ta Eceabat'a ulaşan 9 ncu Tümen, buradaki 19 ncu Tümen'den Eceabat bölgesi komutanlığını devralmıştır (25 Mart)¹³¹.

Önceleri mayın hatlarını koruma göreviyle Kumburnu'nda mevzilenmiş olan 47/40'lik altı toplu batarya, Nara burnunun batısında mevzilenmek üzere 24 Mart 1915'te 4 ncü Ağır Topçu Alayı'ndan alınmıştır. Soğanlıdere güneyinde Turgut Bataryası'nın iki mevzilenmiştir.¹³²

Dardanos Bataryası, Hasan-Mevsuf Bataryası

Boğaz girişine yakınlığı sebebiyle 18 Mart zaferi günü belki de en çok isabet alan bataryalardan birisi de Dardanos Bataryasıdır. Günün sonuna doğru 1 nci Batarya

127 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-19; Binbaşı Nihad, 21 Mart'ta Çanakkale bölgesinde savaş düzenini şöyle aktarır: “3 ncü Kolordu, Çanakkale ve Yarımada'da; Karargâhı Yeniköy'de olan 5 nci Tümen, Yeniköy-Bayramiç –Yerlisu bölgesinde; 7 nci Tümen, Saroz'da; 9 ncu Tümen Yarımada'da, 19 ncu Tümen Maydos'ta, ihtiyatta; 11 nci Tümen Ezine'de...” Binbaşı Nihad, *Seddül-bahir Muharebatı*, Erkan-ı Harbiye Mektebi Yayınları, İstanbul 1921, s.6.

128 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-1, 19-21; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-14, F. 1-4, 1-7; ATASE Arşivi, No. 7/1736, Kls. 5640, Dos. H-9, F. 1-2, 1-4.

129 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-21, 1-22.

130 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-21.

131 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-22, 1-23.

132 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-24.

Komutan Üsteğmen Hasan Bey, 1 nci Batarya Subayı Teğmen Mevsuf Bey ve görevli askerlerden birçoğu da şehit olmuştur. Bunun üzerine ilk defa bir bataryanın değiştirilmiştir. Müstahkem Mevki Komutanlığının, 7 Nisan 1915 tarihli Başkomutanlığa Mirliva Cevat imzalı tabya ismi değişikliği talebi¹³³:

“25 Şubat’tan beri devam eden Boğaz muharebelerinde ve özellikle 18 Mart’ta düşmanın şiddetli ateşine maruz kaldığı halde sükunet ve kahramanlıkla görevini yerine getirerek düşmana birçok zarar vermeyi başaran ve bu uğurda o gün muharebenin sonuna doğru bataryaları başında şehit olup kalplere gömülen Dardanos Batarya Komutanı Üsteğmen Kilitbahirli Hasan ve Takım Subayı Teğmen Trablusgarplı Mevsuf Efendilerin bu uğurda gösterdikleri fedakârlığa karşılık olmak üzere Dardanos Bataryasının, Hasan-Mevsuf Bataryası unvanıyla adlandırarak onları ölümsüzleştirmek ve şanlı vatan müdafası uğrunda fedakârlıklar göstererek gelecek nesilleri gıpta ettirecek kahramanlık numunesi olan bir tarihi cemile (güzellik) olacağı düşünülmüş olup tensiplerinize arz olunmuştur. Mirliva Cevat”

Cevabi yazıda “...adı geçen Dardanos Bataryası, Hasan-Mevsuf Bataryası unvanı ile değiştirilmiştir,” kararı alınarak iki genç komutan tarihteki şerefli yerlerini almışlardır.

5 nci Ordu ve Komutanı Mareşal Liman Von Sanders Çanakkale Cephesinde

Kara muharebeleri kaçınılmaz olunca, 1 nci Ordu Komutanı Mareşal Liman von Sanders, 3 ncü, 15 nci Kolordularla, 5 nci Tümen ve Bağımsız Süvari Tugayı’ndan oluşturulan 5 nci Ordu Komutanlığına atanmış¹³⁴ ve Gelibolu’daki Fransız Konsolosluk binası karargâh ve makam olarak tahsis edilmiştir¹³⁵. Göreve başlamak üzere 26 Mart’ta Gelibolu’ya gelen Mareşal, aynı gün Bolayır’a hareket etmiştir.¹³⁶ Gerek bu hareketi, gerekse gelişinin ilk haftasından itibaren bölgede aldığı ve almayı düşündüğü düzenlemeler, Onun, büyük ölçüdeki İtilaf çıkarmalarının, Saros Körfezi’yle Anadolu kıyılarından beklediğini kanıtlamıştır¹³⁷. 5 nci Ordu Komutanı Mareşal Liman Von Sanders, karadaki düzenlemeler gibi yukarıda bahsedilen topçuluk hizmetlerini hazır bulmuştur.

Sonuç

Çanakkale Cephesi’nde neredeyse bir yıl, ağır kayıplar pahasına direnç gösterilmiş ve sonuçta en büyük iki emperyalist gücün cepheyi terk edip gitmesiyle hak edilen zafer kazanılmıştır. Bu kazancın temelinde de çok büyük çabalar yatmaktadır.

133 Genelkurmay, *Çanakkale Cephesi 1*, Belge no: 2130. (ATASE Arşivi, No. 1/1, Dos. 315, F. 2.)

134 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 180, Dos. 774, F. 1-5.

135 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 180, Dos. 774, F. 1-6; BOA, HR. SYS, 2109/11

136 ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-10, F. 1-16.

137 ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-1, F. 1-4

18 Mart 1915 zaferi, Osmanlı Devleti'nin çoğu Krupp markalı Alman sahil savunma toplarının da olduğu Boğaz'daki savunma mirası da dâhil, uzun süreli pek çok hazırlıklar yapılmıştır. (Döşenen mayınların katkısı da çok büyüktür.)

5 nci Ordu'nun kuruluşuna kadar Boğaz, civar sahillerde ve karada yürütülmüş olan sahil savunma ve kara topçuluk faaliyetleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Post-pozitivist paradigma altında nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Mevcut dokümanlar askeri arşivlerden, askeri eserlerden ve askeri anılardan taranarak elde edilmiştir.

Avrupa'da muharebeler başlayınca birlikte Genelkurmay emriyle özel, bölgesel ve genel seferberlik ilanlarının peş peşe takibi, gözleri Çanakkale Boğazı'na çevirmiştir. Artık ne pahasına olursa olsun Başkomutanlık ile Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın en büyük işi Boğazı savunmaktır.

Zaten Osmanlı Devleti'nin daha önce de ciddi hazırlıkları vardır. Fatih Sultan Mehmet'le başlayıp II. Abdülhamit'le de devam eden sahil toplarıyla yapılan savunma hizmetleri, döneminin ihtiyaçlarına da cevap verecek konumda idi. Devlet zayıfladıkça modernleştirilmeye daha da gayret edilmiştir. Son bir asırda bölgede yaşanan acı tecrübeler, Osmanlı Devleti'ni tahkimat konusunda son derece hassas hale getirmiştir.

Bu çalışma, Osmanlı Devleti güneyden gelecek tehlikelere karşı, Boğazı'nın en dar bölgesinde kaleler yapmış olması, sahil savunma topları yerleştirerek İstanbul'u emniyet altında tutma çabası, bölgede Çanakkale muharebe öncesi ciddi bir savunma hazırlığının var olduğunu göstermektedir.

Yeni bir savaş durumuyla birlikte, birden bire seferberlik ilanıyla kadro dışı bırakılmış topların kadroya alınması emri Müstahkem Mevki Komutanlığı'na ulaştırılmasıyla birlikte bu işleme hız verilmiştir. Mayın hatları oluşturma, mayın hatlarını korumak için kurulan bataryaları mevzilendirme gibi etraftaki kara birliklerini bölgeye sevk etme tarzında pek çok ve acil önlemler alınmaya başlanmıştır.

Bu önlemler temelde iki gurupta değerlendirilmeye çalışılmıştır: Birincisi, Boğaz'ın içi ve mücavir sahillerde var olan tabya ve bataryalardan başka envanterlerde mevcut olup da sefer durumunda bölgeye aktarılan sahil savunma topları, obüsler, uçaksavarlar, torpidolar ve projektörlerin mevzilendirilmesidir. Diğeri ise, bazen tahrip müfrezelerine karşı alınan önlemler için sahillere mevzilenen ve bazen de kara birliklerinin yanında bulunması zorunlu olan topların ve birliklerinin hazırlanmasıdır.

Mevcut süreçte daha ziyade devasa 'Birleşik Filo' ile sürdürülecek savunma çabası daha ön planda olduğu için, dört ayrı süreçte birbirine paralel hizmetler ifa edilmiştir. Seferberlik ilanından 3 Kasım 1914 Birleşik Filo'nun bombardımanının da yaşandığı güne kadar heyecanın dorukta olduğu süreçte, kadro dışı bırakılmış toplar kadroya alınmaya başlandı ve Birleşik Filo'nun tahribatının ne kadar büyük olduğu bizzat tecrübe edildi.

3 Kasım 1914'ten ikinci planlı bombardımanın yapıldığı 25 Şubat 1915 gününün sonuna kadar yaşananların verdiği tecrübe ile sürekli tespit edilen eksiklikler gi-

derilmeye çalışıldı. 25 Şubat'taki Boğaz giriş tabyalarının düşmesi ile oluşan kaygı ve endişe, savunmada daha çok bir şeylerin yapılmasını, civar bölgede var olan topların ve birliklerin Boğaza doğru kaydırılmasını zorunlu hale getirdi. 26 Şubat 1915-17 Mart 1915 günlerinde ortaya konan süreçte, daha organize olmanın gerekliliği ortaya çıktı. 'Merkez Topçu Tahkimâtı'nı güçlendirilmesi, tahrip müfrezelerine karşı yeni önlemler alınması, gemilerden, bölgenin güneyinden, kuzeyinden sürekli toplar getirerek uygun yerlere yerleştirilmesi, stratejik noktalara gözetleme postaları yerleştirme gibi hizmetlere ağırlık verilmeye çalışıldı.

Tüm bu emeklerin sonucu ise mükemmel oldu: 18 Mart 1915 günü üç asır boyunca kimsenin önünde duramadığı emperyalist devlerin, bu vatanın kahraman evlatları karşısında düştükleri acınacak durumda kalmaları, her türlü yorgunluğu bir anda unutturdu.

Kaynakça

- ATESE Arşivi, No. 1/1, Kls.118, Dos. 555, F.16-4.
- ATESE Arşivi, No.1/1, Kls.121, Dos.572,F.1-13,1-15,1-20, 1-26,1-27, 1-32, 1-37.
- ATESE Arşivi, No.1/1, Kls.180, Dos.774, F. 1-5, 1-6.
- ATESE Arşivi, No.1/1, Dos. 315, F.2.
- ATESE Arşivi, No.1/65, Kls.1964, Dos.305,F.1-106-107.
- ATESE Arşivi, No. 2/3, Dos.10, F.1-1.
- ATESE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-1, F.1-4.
- ATESE Arşivi, No. 5/2453, Kls.3964, Dos. H.1, F. 1, 1-9,1-10, 1-24,1-26,1-27.
- ATESE Arşivi; No. 5/2453, Kls.3964, Dos. H-5, F.1-16.
- ATESE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 3964, Dos. H-7, F.1-15.
- ATESE Arşivi, No. 5/2453, Kls.3964, Dos. H-8, F.14.
- ATESE Arşivi; No. 5/2453, Kls.3964, Dos. H-9, F. 1-7, 1-24,1-37.
- ATESE Arşivi, No. 5/2453, Kls.3964, Dos. H-10, F.1-16.
- ATESE Arşivi, No.6/1666,Kls.4624,Dos.70, F.1-1, 1-13.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls.4669, Dos. H.1,F. 1-1,1-3, 1-10, 1-26, 1-14, 1-31, 1-34.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls. 4669,Dos. H-3,1-35, 1-37, 1-40,1-41, 1-42, 1-43, 1-48.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls. 4669,Dos. H-3, 1-49, 1-50, 1-55, 1-77.
- ATESE Arşivi,No.6/1666,Kls.4669,Dos. H-3,F. 1-1, 1-2, 1-3, 1-14, 1-16, 1-21,1-23.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls. 4669,Dos. H-3, 1-26,1-30, 1-32, 1-33, 1-34, 1-37, 1-43.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls. 4669,Dos. H-3, 1-48, 1-49,1-52, 1/67, 1-74,1-59, 1-78.
- ATESE Arşivi,No.6/1666, Kls. 4669,Dos. H-3, 1-80, 1-86,1-90, 1-95,1-100, 1-116.
- ATESE Arşivi, No.6/1666,Kls.4669,Dos. H-3, 1-127A, 1-131.
- ATESE Arşivi,No.6/1666,Kls.4669,Dos. H-12, F. 1-7, 1-9, 1-14, 1-16, 1-19, 1-21, 1-22.
- ATESE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12,1-23, 1-29, 1-30, 1-37, 1-38, 1-39, 1-45.
- ATESE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12,1-47,1-51, 1-67, 1-68, 1-72, 1-73, 1-76.
- ATESE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12,1-78, 1-79, 1-81, 1-83,1-88,1-97.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls.4624, Dos. 69, F.1-13.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls.4669, Dos. H-13, F.1-1,1-6.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls.4670, Dos. 281, F.17/1.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls.4673, Dos. 295, F18.
- ATESE Arşivi, No.6/1666, Kls.4836, Dos. H.7,F.1-61,1-62,1-64.
- ATESE Arşivi, No.6/2514, Kls.4831, Dos. H-1,F.1-5;
- ATESE Arşivi, No.6/3171, Kls.4857, Dos. H-2,F.1-7;
- ATESE Arşivi, No.6/8903, Kls.4836, Dos. H-7,F. 1-54,1-61,1-62,1-64.
- ATESE Arşivi, No.6/8903, Kls.4836, Dos. H-9,F.1-5.
- ATESE Arşivi, No.6/8903, Kls.4336, Dos. H-10, F. 1-15,1-171-20
- ATESE Arşivi, No.6/8903, Kls.4836, Dos. H-17,F.1-44,1-45,1-46.
- ATESE Arşivi, No.6/9565, Kls.4936, Dos. H-3, F.1-2, 1-23.
- ATESE Arşivi, No.6/9565, Kls.4936, Dos. H-5,F.1-2.

- ATASE Arşivi, No.7/8746, Kls.5337,Dos.7,F.1.
- ATESE Arşivi, No.7/9746, Kls.5337, Dos. H-4,F.1-4,1-10,1-16.
- ATASE Arşivi, No.7/9592, Kls.5338, Dos.H-2,F.1-173.
- ATASE Arşivi, No.7/9746, Kls.5338, Dos. H-3,F.1-7.
- BOA, Y. PRK. ASK,115/6;
- BOA, BEO, 32/947.
- BOA, DH. EUM.3.Şb.2/48.1-100
- BOA, HR. SYS, 2109/11
- Aspinall-Ogländer, Cecil Faber, (Çev. Tahir Tunay), *Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı*, C. I, Askeri Matbaa, İstanbul 1939, s.114.
- Corbett, Sir Julian, (Çev., A. Rıza Seyfi), *Harekât-ı Bahriye*, C.II, Matbaa-i Bahriye, İstanbul 926.
- Çanakkale Boğazı Muharebesi*, Askerî Tarih Bülteni, ATAŞE Başkanlığı Yayınları, S.10. Y T ?
- Genelkurmay Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, C.V, Çanakkale Cephesi Harekâtı, 1. Kitap (Haziran 1914-25Nisan 1915)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993.
- Görgülü, İsmet, *On Yıllık Harbin Kadrosu*, TTK Yay., Ankara 1993.
- Karaca, Ali, "Savunma Sisteminin Ana Unsuru İstihkâmlar Bakımından Çanakkale Boğazı Tahkimi (1655-1915)", *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri (25-27 Ekim 1999 İstanbul)*, ATASE Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2000, s.320-321(dipnot 58).
- Karaca, Ali, "Şanlı Zafer'e Giden Yol İçin Asırlarca Süren Bir Emek Çanakkale Boğazının Tahkimi (1655-1915)", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi (AÇASAM), 85. Yılında Atatürk ve Çanakkale savaşları Sempozyum Bildirileri 23-24 Mart 2000 Çanakkale, Çanakkale 2001*, s. 64.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, TTK Yay., Ankara 1999.
- Raczyki, Edward, *1814'te İstanbul ve Çanakkale Seyahat*, Tercüman Yay., İstanbul 1980.
- Selahattin Adil (Yayına Hazırlayan: Enver Koray), *Hayat Mücadeleleri, Selahattin Adil Paşa'nın Hatıraları*, İstanbul 1982.
- Tarih-i Cevdet*, C.VI., İstanbul 1286.
- Tarih-i Naima*, C.VI, İstanbul 1280, s.406,418.
- Tarih-i Raşid*, C.6, İstanbul 1282, s. 14-15.